

COCHEMSKÁ PRAXE V ČESKÉ REPUBLICE

Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí

14. – 15. 5. 2015 v Brně

Editoři: Romana Rogalewiczová, Martina Cirbusová

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí roku 2015

Tento sborník byl vydán v rámci realizace projektu s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, registrační číslo: CZ.1.04/5.1.00/81.00002, který je spolufinancován z prostředků Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a státního rozpočtu.

Tribun EU
2015

ISBN 978-80-263-0999-4

OBSAH

Úvodní slovo	3
Představení Cochemské praxe	5
Snaha o aplikaci Cochemské praxe na případy s mezinárodním prvkem.....	13
Představení iniciativy Cochem.cz.....	19
Přístup českého soudce k řešení rodinněprávních sporů	24
Metoda Collaborative law/práva spolupráce – mimosoudní řešení sporů.....	30
Interdisziplinäre Zusammenarbeit der Professionen im Familienkonflikt.....	34
Interdisciplinární spolupráce profesí v rodičovském konfliktu	41

ÚVODNÍ SLOVO

Mgr. Ing. Martina Cirbusová

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí realizuje od roku 2012 projekt s názvem Rozvoj partnerství v oblasti mezinárodní spolupráce na Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, reg. č. CZ.1.04/5.1.00/81.00002. V květnu 2014 se k tomuto projektu připojila sekce zabývající se aplikací principů Cochemského modelu na případy s mezinárodním prvkem. Hlavním cílem této sekce je vytvoření efektivní sítě spolupracujících subjektů participujících na řešení případů ochrany práv dětí s mezinárodním prvkem, za podpory principů interdisciplinární spolupráce. Pro potřeby identifikace dílčích problémových okruhů takovéto spolupráce vznikla na začátku realizace projektu pracovní skupina, která byla složená ze zástupců všech profesí, které se na řešení rodičovského konfliktu podílejí - advokát, sociální pracovník, soudce, mediátor, sociální antropolog, psycholog, specialista na mezinárodní právo soukromé, specialista na občanské právo, specialista na rodinné právo, specialista na mezinárodní právo rodinné. Členové pracovní skupiny měli 19 měsíců na to, aby za každou zúčastněnou profesi odhalili stěžejní krizové momenty při práci s rodičovským konfliktem. S přihlédnutím ke všem specifikům, která ta která profese přináší, se v rámci pravidelných setkání snažili pojmenovat problémy a navrhnout možná řešení. Další důležitou aktivitou sekce 4 byla práce s odbornou veřejností prostřednictvím pravidelných konferencí.

Cílem konference s názvem Cochemská praxe v České republice, ze které vzešel i tento sborník, bylo představení Cochemské praxe odborné veřejnosti a otevření diskuse směřující k zavedení jejích principů do českého opatrovnického soudnictví. Program prvního dne konference byl věnován příspěvkům pro odbornou veřejnost. Řečníci, kteří zde vystoupili, promluvili ne jenom o tom, co je to Cochemská praxe a jaké jsou limity jejího zavedení, ale rovněž o dalších možnostech interdisciplinární spolupráce, jako je např. collaborative law. Vzácným hostem konference byl zakladatel Cochemské praxe a její průkopník, Dr. Jürgen Rudolph. Bývalý soudce německého rodinného soudu v okresu Cochem-Zell, který se s námi podělil o své zkušenosti se zaváděním systému interdisciplinární spolupráce do praxe řešení rodičovských konfliktů. Druhý den konference proběhl formou jednání v uzavřených diskusních skupinách.

První příspěvek doktorky Rogalewiczové seznámí čtenáře právě s tím co je Cochemská praxe, jak vznikla, jaké jsou její meze a její dopad do praxe. Autorka v úvodu své práce upozorňuje zejména na legislativní východisko, které je nezbytné zohlednit ve snaze přenést dobrou praxi z Německa. Vzhledem k tomu, že je projekt Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí zaměřen na aplikaci Cochemské praxe na případy s mezinárodním prvkem, upozorňuje příspěvek Mgr. Killarové na obtíže, se kterými se v těchto případech můžeme setkat. Sám autor Cochemské praxe totiž vylučuje možnost aplikace na případy s mezinárodním prvkem. Za účelem prosazení Cochemské praxe v České republice vznikla

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

také iniciativa s názvem Cochem.cz. Její hlavní propagátorka M. Nováková představuje ve třetím příspěvku postavení jednotlivých subjektů zapojených v konfliktu. Předsedkyně sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudců je tou nejpovolanější, která mohla o praxi interdisciplinární spolupráce českých soudců promluvit. Svým příspěvkem tak navázala na praktický úvod a popsala, jak vypadá praxe, s jakými problémy se potýká a jaké možnosti se díky úsilí dalších subjektů, jakým je např. projekt Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, otevírají. Českou sekci příspěvků uzravírá doktorka Maarová, která představila metodu Collaborative Law, jako jednu z dalších metod interdisciplinární spolupráce. Ve svém příspěvku tuto metodu nejenom představila, ale také srovnala s prvky Cochemské praxe. Poslední příspěvek v tomto sborníku patří autorovi Cochemské praxe, dok. Rudolphovi, který čtenáře seznámí s tím, jak dlouhou a nelehkou cestou si tato praxe musela projít, aby dnes mohla být ve světě prezentována jako fungující.

Jak je patrné z příspěvku doktorky Maarové a z již několika realizovaných setkání s odbornou veřejností, pojem interdisciplinární spolupráce není v praxi cizí. Mnozí soudci, nebo pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí aplikují prvky takto efektivní spolupráce do své každodenní práce – pracují rychle, komunikují s ostatními subjekty participujícími na řešení rodičovského konfliktu, nesnaží se v rodinně právních sporech vyhrát, nepřistupují k ostatním subjektům povýšeně, atd. Nezbyvá nám než doufat, že tato praxe, ať se už bude jmenovat jakkoliv, bude jenom pokračovat.

evropský
sociální
fond v ČR

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

PŘEDSTAVENÍ COCHEMSKÉ PRAXE

JUDr. Ing. Romana Rogalewiczová

1. Úvod

Cochemská praxe představuje systém interdisciplinární spolupráce mezi profesemi, které se podílejí na řešení rodičovského konfliktu. Vznikla v Německu v soudním obvodu Cochem, ve spolkové zemi Porýníí-Falc, na počátku 90. let 20. století.

Cílem tohoto příspěvku je seznámit čtenáře nejen s podstatou Cochemské praxe, okruhem zapojených subjektů, konkrétními úkoly, které mají plnit, ale také s okolnostmi, které se staly podnětem pro vznik Cochemské praxe, a s dopady, které Cochemská praxe měla a má na aktuální stav řešení rodičovských konfliktů v Německu.

2. Legislativně společenská východiska

Pro úplné pochopení smyslu Cochemské praxe je důležité znát historické souvislosti, především legislativní úpravu opatrovnického řízení a s ní spojené společenské vnímání tohoto řízení a vztahů mezi dětmi a rodiči, kteří spolu nežijí, obecně. Ačkoliv právní úprava rodičovských práv a povinností rozvedených rodičů, nebo vůbec rodičů, kteří spolu nežijí, se od české právní úpravy výrazně liší, není možné si nevšimnout, že společenský kontext, způsob vedení opatrovnického řízení, i vnímání jeho dopadů jsou současnému stavu v České republice velmi podobné.

2.1 Legislativní východiska

Německé rodinné, resp. občanské právo, nezná pojem rodičovská odpovědnost. Práva a povinnosti rodičů k dětem jsou obsaženy v pojmu rodičovská péče (elterliche Sorge), který se svým obsahem sice s rodičovskou odpovědností, jak ji zná české rodinné právo, do značné míry překrývá, ale značně se liší co do okruhu subjektů, kterým náleží a náležet může.

Až do reformy německého občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch, dále jen BGB) v roce 1998 vycházel BGB z pojetí rodičovské péče, která náležela oběma rodičům pouze tehdy, pokud se dítě narodilo za trvání manželství a rodiče spolu žili. Pokud rodiče žili odděleně, rodičovská péče byla soudem přenesena pouze na jednoho rodiče. V praxi tak druhý z rodičů ztratil možnost rozhodovat o svém dítěti, ovlivňovat jeho výchovu, zákon výslovně nepřiznával ani právo se s dítětem stýkat. V případě dětí narozených mimo manželství náležela rodičovská péče výlučně matce, společná rodičovská péče nebyla možná vůbec, na otce mohla být rodičovská péče přenesena pouze v zákonem uvedených případech¹.

¹ DETHLOFF, N., MARTINY, D. *National report – Parental Responsibilities Germany*. [online]. [citováno dne 29. 5. 2015]. Dostupný z < <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Germany-Parental-Responsibilities.pdf>>.

Skupina rodičů, kteří i po rozpadu manželství chtěli rodičovskou péči nést společně, se obrátila na německý ústavní soud (Bundesverfassungsgericht, dále jen BVG), který v roce 1982 svým nálezem shledal stávající právní úpravu jako ústavně nekonformní². Toto rozhodnutí se však v legislativě odrazilo až zmíněnou reformou v roce 1998. Do té doby mohly soudy pouze na základě nálezu BVG rozhodovat o zachování společné rodičovské péče oběma rodičům i po rozvodu manželství, činily tak ovšem pouze v těch případech, kdy o to rodiče společně požádali³.

Reformou BGB v roce 1998 došlo k zásadní změně pojetí rodičovské péče. Rodičovská péče má nadále, i v případě rodičů, kteří spolu nežijí, náležet oběma rodičům. O přenesení rodičovské péče pouze na jednoho rodiče má soud rozhodnout jen v těch případech, kdy o to rodiče společně požádají, nebo je-li takové rozhodnutí nutné pro ochranu zájmů a blaha dítěte. Současně BGB upravil i možnost výkonu společné rodičovské péče i pro rodiče, kteří nejsou manžely, v případě, že učiní společně prohlášení o tom, že společně chtějí rodičovskou péči k dítěti vykonávat.

2.2 Společenská východiska

Právní úprava rodičovských práv a povinností, zejména v případě rodičů, kteří spolu nežijí, v Německu vedla k tomu, že rodičům usilujícím o získání výlučné rodičovské péče ve skutečnosti nešlo o úpravu práv k dítěti, ale řízení považovali více za boj o právo na dítě.

Rodiče vtažení do svého vzájemného konfliktu, který se v nejvyhrocenějších případech dá přirovnat až k válce, jako by už zapoměli, o co v řízení jde – i po rozchodu rodičů zajistit dítěti šťastné a spokojené dětství. Soudní spor se pro ně stal cestou, jak druhému rodiči i celému světu ukázat, že právě oni jsou tím lepším, oni jsou tím, kdo se stane vítězem. Nikoho nezajímalo, jak celou situaci prožívá dítě, co by si vlastně přálo, jaké řešení by pro dítě bylo nejlepší. A kromě toho, že se nad přáními a potřebami svého dítěte nezamysleli samotní rodiče, nezamýšlel se nad nimi ani žádný další dospělý, který byl do rodičovského konfliktu zapojen.

Pracovníci jednotlivých profesí, kteří byli do řešení rodičovského konfliktu zapojeni, tedy především advokáti rodičů, pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně pracovníci poraden, soudní znalci a samozřejmě soudci, se stávali nástrojem rodičů. Místo aby se snažili rodičům pomoci zkrotit emoce a zvládnout jejich vypjatý vztah, nechali se jimi ovládat, ovlivňovat a v podstatě se nechávali rodiči strhnout na jednu stranu sporu.

Ve chvíli, kdy se rodičovský konflikt již téměř ve válečném stavu dostal před soudce, který měl rozhodnout, který z rodičů je pro dítě vhodnější, kterému má zůstat zachována rodičovská péče a od kterého rodiče by si dítě mělo pro jistotu odpočinout, nějakou dobu ho nevidět a snad nejlépe ho nevidět už nikdy, bezradný soudce pověřil soudního znalce vypracováním posudku, ve kterém měl znalec vyhodnotit, na kterého z rodičů má být přenesena výlučná

² k tomu blíže rozsudek BVG ze dne 3. 11. 1982, sp. zn. 1 BvL 25/80.

³ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 33.

rodičovská péče. Znalec provedl několik psychologických testů a pohovorů s rodiči. Na jejich základě vypracoval posudek, ve kterém vyhodnotil jednoho z rodičů jako lepšího rodiče, na kterého má soud přenést výlučnou rodičovskou péči, a doporučil, aby se druhý rodič s dítětem po nějakou dobu nestýkal, nebo stýkal pouze v delších intervalech. Jediným důvodem pro takto razantní omezení byla často skutečnost, že dítě již bylo příliš dlouhou dobu v centru rodičovských hádek a potřebovalo si od konfliktní situace odpočinout. Soudce následně bez jakékoliv vlastní invence rozhodnul tak, jak doporučil znalec ve svém posudku⁴.

Pokud se rodiče, nebo některý z nich, rozhodli soudní rozhodnutí nerespektovat, protože neodpovídalo jejich představám, neexistovala nad takovým stavem žádná kontrola. Rozhodnutí sice mělo být v nejlepším zájmu dítěte, ale bylo-li rodiči fakticky dodržováno, už nikoho nezajímalo.

Bez ohledu na to, že soudní rozhodnutí upravující práva a povinnosti rodičů k dítěti se dotýkají životů mnoha osob, které budou, nebo alespoň by měly, v souladu s tímto rozhodnutím několik dalších let společně fungovat, nikdo se nezajímal a nestaral o vztahy mezi těmito osobami. Soudní rozhodnutí sice oficiálně ukončilo rodičovský spor, tento ale i přes existenci konečného rozhodnutí zůstal nevyřešen. Což se samozřejmě dále projevovalo ve vzájemných vztazích mezi rodiči. Pokud dítě mělo tolik štěstí, že se i nadále mohlo stýkat s oběma rodiči, často se stávalo svědkem pokračujících hádek a konfliktů, nebo zůstalo nástrojem pro vzájemný boj rodičů. Přetrvala-li konfliktní situace mezi rodiči, docházelo k navádění dítěte, jeho odcizování jednomu z rodičů, v krajních případech až k vytvoření syndromu zavrženého rodiče. V horších případech soud rozhodl o zákazu styku rodiče s dítětem na dobu neurčitou, nebo alespoň dostatečně dlouhou na to, aby dítě mohlo být dostatečně zpracováno a s tímto rodičem se již nikdy nechtělo vidět⁵.

3. Historie vzniku Cochemské praxe

V důsledku výše popsané právně-společenské situace neustále přibývalo dětí, které následkem rozvodu svých rodičů ztrácely možnost prožít dětství s oběma svými rodiči, děti, které dlouhodobě, někdy i trvale, přicházely o kontakt s jedním z rodičů.

V roce 1992 se pracovníci orgánu péče o děti a pracovníci rodinné poradny ve městě Cochem rozhodli, že se pokusí na tomto stavu něco změnit. Prvním impulsem pro změnu měla být konference, na kterou pozvali zástupce všech profesí, které se v rámci soudního obvodu Cochem na řešení rodičovských konfliktů podílejí. Cílem konference bylo představení jednotlivých profesí, náplně jejich činnosti, jejich pracovního postupu při řešení rodičovského sporu. Současně byl dán prostor, aby každá profese sdělila svoje připomínky, výhrady či výtky k činnosti ostatních profesí.

⁴ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht.* Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 19-25.

⁵ CONEN, M-L. Zwangsberatung – um Eltern zum Blick auf ihr Kind zu zwingen. In MÜLLER-MAGDEBURG, C. und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph.* 1. Ausgabe. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, S. 203-204.

Zprvu se zdálo, že konference povede pouze k všestranné vzájemné kritice. Advokáti vyčítali pracovníkům orgánů péče o děti stereotypní způsob práce a příliš byrokratický přístup. Soudci a pracovníci orgánů péče o děti naopak obviňovali advokáty, že pouze vyostřují rodičovské spory. O náplni práce poraden neměl nikdo konkrétní představu. Postupně se však ukázalo, že mnoho těchto výtek pramení převážně z předsudků a z neznalosti.

V diskusích mezi zástupci jednotlivých profesí bylo připomenuto nebo zdůrazněno mnoho zajímavých a podnětných bodů. Především se všichni shodli na tom, že v soudním řízení rodiče vůbec neřeší práva dítěte, ale zaměřují se převážně na právo na dítě. Tím se nejen k sobě navzájem, ale především ke svému dítěti chovají vysoce bezohledně, ale za své chování nenesou žádné následky. Při diskusi o možnosti nařizovat rodičům využití odborné pomoci se pracovníci rodinných poraden ohradili proti takovému postupu, neboť si nedovedli představit, jak by bylo možné efektivně pracovat s klienty, kteří jejich pomoc nevyhledají dobrovolně. Advokáty pak na dva tábory rozdělil názor na to, jak postupovat v případě, že po nich klient požaduje takový postup, který odporuje zájmu dítěte. Část advokátů považovala za správné v takovou chvíli ukončit zastoupení, zbývající část zastávala názor, že jejich klientem je rodič, nikoliv dítě a tedy by klientovi mělo být vyhověno. Soudní znalci za svůj obor zdůraznili, že znalecké posudky v podobě, jak jsou zadávány, pouze vyostřují napjatou atmosféru mezi rodiči⁶.

Výsledkem konference byla shoda všech zúčastněných, že je nutné vytvořit propojený systém spolupráce, dozvědět se více o fungování ostatních profesí a při řešení rodičovského konfliktu se společnými silami orientovat především na dítě.

V roce 1993 na základě závěrů Cochemské konference byla přijata tzv. Cochemská dohoda. V ní je popsán cíl, prostředek, metoda a základ Cochemské praxe. Cílem Cochemské praxe je obnovení schopnosti rodičů společně jednat ve věcech dítěte. Prostředek, jak tohoto cíle dosáhnout, představuje realizace činností v rámci vytvořené pracovní sítě všech zúčastněných profesí. Metodou, jak bude konkrétní realizace probíhat, je propojení pravomocí a činností jednotlivých profesí. Prakticky je možné si představit soustavu ozubených koleček, kdy uvedením jednoho z těchto koleček do chodu se rozpohybuje celý systém. Základem Cochemské praxe je pak rovnocennost všech činností všech profesí. V systému mají všechny profese stejný význam a všechny úkony, které jsou jednotlivými profesemi prováděny, mají stejnou váhu⁷.

Došlo k vytvoření pracovní skupiny Arbeitskreis Trennung und Scheidung (dále jen AKTS), která se doposud schází pravidelně jedenkrát měsíčně. Setkání AKTS jsou pořádána postupně zástupci jednotlivých profesí, jsou na nich projednávány především otázky efektivnosti principů Cochemské praxe obecně, jejich aplikace na spolupráci mezi profesemi, ale i při samostatné činnosti jednotlivých oborů, dále jsou řešeny anonymizované případy, které byly v praxi skutečně řešeny, jsou přednášeny aktuality za jednotlivé profese, čímž se

⁶ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht.* Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 39-42.

⁷ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht.* Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 42-45.

zástupci všech profesí mohou dozvědět o nových postupech a přístupech v ostatních oborech⁸.

4. Podstata Cochemské praxe

Podstatou Cochemské praxe je interdisciplinární spolupráce, tedy propracovaná fungující síť, do které jsou zapojeny všechny profese účastníci se řešení rodičovského konfliktu. Do značné míry je využíváno neformální komunikace, které velmi prospívá i skutečnost, že se všichni osobně znají. Místo oficiálních písemných žádostí je často jednodušší zvednout telefon a vše vyřídit touto cestou. Výrazně také usnadňuje komunikaci, pokud volající má představu, kdo sedí na druhé straně, k hlasu ve sluchátku si dovede přiřadit i tvář. Největším přínosem tohoto systému je skutečnost, že každý se může kdykoliv obrátit na kterýkoliv jiný článek systému s žádostí o spolupráci a využít tak jeho kompetenci nebo odbornosti.

V praxi pak fungování jednotlivých profesích při řešení rodičovského konfliktu vypadá přibližně následujícím způsobem: Rodiče se obrátí na advokáty. Advokáti rodičům doporučí využít odborné pomoci poradenského zařízení nebo mediátora. V každém případě advokáti své klienty odrazují od využívání konfliktních strategií při řešení sporu. Trvají-li rodiče na podání návrhu k soudu, advokáti návrh sepišou. Návrh je stručný, obsahuje pouze faktický popis skutkového stavu a návrh rodiče, jak by měl soud rozhodnout. Soudce nařídí první jednání ve věci do dvou, maximálně tří týdnů od podání návrhu. Okamžitě kontaktuje orgán péče o dítě, který se ještě před prvním jednáním ve věci spojí s rodinou. Komunikuje se všemi zúčastněnými subjekty, tj. s oběma rodiči a je-li to žádoucí a možné, i s dítětem. Orgán péče o dítě nemusí soudu podávat písemnou zprávu o rodině. Příslušný pracovník má ale povinnost osobně se dostavit k soudnímu jednání a zde svou zprávu podává ústně. Pokud nedojde k dohodě mezi rodiči během prvního soudního jednání, soud řízení přeruší a rodiče jsou ihned z jednání doprovozeni do poradny, kde s nimi pracovníci dohodnou první termín poradenství. Tento termín by měl být realizován opět nejpozději během dvou týdnů. Soud současně s přerušением řízení oznámí i termín dalšího soudního jednání. V průběhu poradenství se soudem komunikují pouze advokáti. Je-li zřejmé, že se rodiče ani s pomocí poradny nedohodnou, nebo dojde-li naopak během poradenství k uzavření dohody, oznámí to advokáti soudu neprodleně a požádají o dřívější nařízení dalšího jednání. Na tomto jednání je buď soudem schválena dohoda rodičů, nebo soud stanoví znalce. Úkolem znalce je s rodiči dále pracovat, snažit se usměrnit jejich konflikt a pracovat na jejich vztahu takovým způsobem, aby byli schopni obnovit vzájemnou komunikaci a v zájmu svého dítěte vyřešit svůj konflikt. V Cochemské praxi funguje soudní znalec v podstatě jako psychoterapeut, jako vyšší stupeň poradenství. Pouze v případech, že se rodičům ani za pomoci znalce nepodaří dospět k dohodě, rozhoduje ve věci soud⁹. Do interdisciplinární spolupráce jsou zařazováni často i opatrovníci dítěte. V Cochemské praxi je však dítěti ustanovován opatrovník v minimálním množství případů. Úkolem opatrovníka je chránit a zastupovat zájmy dítěte. V systému Cochemské

⁸ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 42-45.

⁹ RUDOLPH, J. *Du bist mein Kind. Die „Cochemer Praxis“ – Wege zu einem menschlicheren Familienrecht*. Berlin: Schwarzkopf & Schwarzkopf Verlag, GmbH, 2007. S. 45-50.

praxe však zájmy dítěte jsou schopny ochránit všechny ostatní profese – soudce, orgán péče o dítě, poradna i advokáti rodičů, takže zapojovat další subjekt je považováno za nadbytečné.

Pozornost všech profesí řešících rodičovský konflikt se soustředí na dítě. Zájem dítěte je nahlížen z pohledu dítěte, nikoliv dospělých, kteří se domnívají, že ze své pozice, s ohledem na svůj věk a své zkušenosti vědí, co je pro dítě nejlepší. A potřeby a zájmy dítěte jsou zdůrazňovány i hádajícím se rodičům, kteří pro svoji vzájemnou nevráživost dítě často zcela opomíjí, případně svoje vlastní přání a cíle zaměňují za to, co považují za to nejlepší pro dítě. Snahou všech subjektů, které jsou zapojeny do propojené sítě meziodvětvové spolupráce, je převést pozornost rodičů na jejich společné dítě a pomoci jim vyřešit jejich spor takovým způsobem, aby toto řešení bylo pro dítě co nejméně zatěžující. Současně je za nejlepší řešení považována dohoda rodičů, a sice dohoda, kterou rodiče vytvoří společně. Předpokládá se, že dohoda, která bude výsledkem jejich společného snažení, má největší šanci, aby byla rodiči i skutečně dodržována¹⁰.

Principy, na kterých spočívá Cochemská praxe, jsou přísnější, než pravidla, která pro soudní řízení stanoví zákon. Procesní lhůty jsou interně nastaveny kratší, než zákon ukládá, pokud v zákoně vůbec nějaké lhůty jsou. Pravidla spolupráce a zákaz využívání konfliktních strategií ze strany advokátů, nejsou zákonem upraveny vůbec. Způsob, jakým je s rodiči pracováno, je natolik individuální a má velmi málo společného s problematikou práva, že jej zákonem ani není možné upravit. Cochemská praxe tedy vznikla a doposud funguje, aniž by bylo potřeba jednotlivým subjektům, které se na ní podílejí, ukládat nějaké povinnosti zákonem. Jde pouze o vůli na straně těchto subjektů. Osoby, které denně musely řešit hádky rodičů a denně se setkávaly s osudy nešťastných dětí, které o jednoho rodiče v důsledku rozvodu nebo rozchodu rodičů trvale přišly, se rozhodly, že takhle to nemůže fungovat dál, a provedly změnu. Změnu ve svém přístupu, změnu v komunikaci s ostatními osobami, které mohly něco dělat jinak.

Cochemská praxe se snaží dosáhnout toho, aby rozvádějící nebo rozcházející se rodiče byli opět schopni převzít svoji společnou odpovědnost za společné dítě. Aby se opět chovali jako rodiče, uvědomili si, že ačkoliv jejich společný život je již minulostí, rodiči společného dítěte zůstanou navždy. A že jejich dítě je potřebuje oba. Výsledkem soudního řízení v intencích Cochemské praxe není rozhodnutí soudu, ale společné rozhodnutí rodičů o tom, jak budou nadále společně fungovat jako rodiče. Od soudu by tak měli odcházet rodiče, kteří spolu dokáží komunikovat a dohodnout se alespoň na základních věcech týkajících se jejich dítěte a to v nejlepším zájmu jejich dítěte.

5. Současný stav

Cochemská praxe funguje již více než dvacet let. Za tuto dobu se stala vzorem pro mnoho dalších soudních obvodů, kde byly vytvořeny podobné systémy spolupráce. Modely u jednotlivých soudů se liší. Odlišnosti plynou jednak z konkrétních podmínek v daném obvodu

¹⁰ BECK, P. *Cochemer Praxis v. Integrierte Mediation – Vergleich der methodischen Ansätze*. 1. Ausgabe. München: GRIN Verlag, GmbH, 2009, S. 17.

(především v závislosti na velikosti města¹¹), jednak z preferencí konkrétních osob, které se na tvorbě daného modelu podílely a v praxi ho aplikují¹². Společným rysem všech modelů je úzká spolupráce zapojených profesí a orientace na dítě.

V roce 2009 byl přijat zákon o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní jurisdikce (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, dále jen FamFG), který nahrazoval původní zákon, který řízení ve věcech rodinných upravoval (zákon o věcech dobrovolné soudní jurisdikce, Gesetz über Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit). Důvodová zpráva k tomuto zákonu odkazovala v několika bodech výslovně na Cochemskou praxi a v samotném zákoně se odrazily myšlenky Cochemskou praxí aplikované. Především jde o zásadu rychlosti a přednosti – soudy mají nařít první jednání ve věcech týkajících se nezletilých dětí nejpozději do měsíce od podání návrhu a opatrovníká řízení mají být řešena přednostně oproti ostatním řízením¹³. Formulace zákona má bohužel pouze doporučující charakter, není tedy pro soudy závazná.

Ačkoliv se zdá, že v Německu se myšlenky Cochemské praxe uchytily a jsou plošně aplikovány, toto zdání klame. Vytvořené modely interdisciplinární spolupráce nalezneme sice u mnoha soudů, jejich faktické fungování však závisí výhradně na osobách, které se v konkrétním případě sejdou. I když u některého soudu model vytvořený je, nemusí být dodržován všemi soudci, nemusí být do něj aktivně zapojeni a především mít vůli se aktivně zapojit všichni advokáti v daném soudním obvodu, u poraden a orgánů péče o dítě hraje velkou roli personální obsazení a fluktuace zaměstnanců – v případě, že pracovník, který systém znal a úspěšně ho aplikoval, svoji pozici opustí a na jeho místo nastoupí nový kolega, který o modelu nic neví a nemá sám zájem se zapojit do jeho fungování, ušlechtilé myšlenky vyjdou naprázdno.

6. Závěr

Cochemská praxe je zcela specifická v tom, že iniciativa k jejímu vzniku nebyla dána pokynem nadřízených orgánů, nebo přímo zákonem, ale vzešla od subjektů, které problematiku v praxi samy řeší. Veškeré aktivity tedy vycházejí „odspodu“, o změnu usilovali lidé, kteří se denně setkávali s problémy, které současná praxe přináší, viděli důsledky, které stávající způsob řešení rodičovských konfliktů na rodiny má. Na rozdíl od situace, kdy je snaha o změnu vedena centrálně, ze strany nejvyšších nadřízených subjektů, které se často s praktickou

¹¹ Cochem je menší město, kde funguje pouze jeden orgán péče o dítě a jedna poradna, která je navíc zřízena tímto orgánem péče o dítě. V jiných městech je potřeba podmínky uzpůsobit skutečnosti, že soud pracuje s několika orgány péče o dítě a své služby nabízí velké množství poradenských zařízení.

¹² Např. v Mnichově existují speciální pravidla pro řešení rodičovských konfliktů v rodinách, kde se vyskytly nějaké patologické jevy (domácí násilí, zneužívání dětí, apod.), v Koblenz je celý systém založen na mediačních praktikách (tzv. integrovaná mediace).

¹³ NOLL, M. Das Cochemer Modell – Zum Wohle der Kinder. In MÜLLER-MAGDEBURG, C. und Kollektiv. *Verändertes Denken – zum Wohle der Kinder. Festschrift für Jürgen Rudolph*. 1. Ausgabe. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2009, S. 23.

stránkou nikdy neseťkaly, v tomto případě změny, ke kterým došlo, měly jasný cíl, existovala jasná představa o tom, co a jak se musí změnit.

Velkým přínosem a usnadněním procesu tvorby Cochemské praxe byla společná vůle všech zúčastněných subjektů. Na počátku společné činnosti stála shoda v tom, že se stávající situacím jsou všichni nespokojeni a něco změnit chtějí. Jak již bylo řečeno, nezapojením byt jen jediného článku ztrácí smysl celý systém, protože nemůže efektivně fungovat. Proto tento společný přístup a postup je základem pro dosažení cíle.

Myšlenky Cochemské praxe fungovaly dlouhou dobu, více než patnáct let, bez jakékoliv zákonné opory. Ke změně FamFG došlo až v roce 2009 a tato změna sice vychází z principů Cochemské praxe, stále má ale pouze doporučující charakter. Interdisciplinární spolupráce ale není odrazem přísných zákonných ustanovení. Je založena především na vůli a snaze něco změnit, která musí vycházet od zapojených profesí, institucí a hlavně jednotlivých konkrétních osob. Cochemská praxe může fungovat i bez opory v zákoně, protože zákon neporušuje. Postupy, které jsou v Cochemské praxi uplatňovány, sice ze zákona přímo nevycházejí, ale zároveň ani nejsou zákonem zakázány. Dalo by se říci, že metody uplatňované při řešení rodičovského konfliktu v systému interdisciplinární spolupráce, jsou přísnější než zákonem očekávaný postup.

V konečném důsledku je cílem nejen Cochemské praxe, ale jakýchkoliv metod a postupů založených na interdisciplinární spolupráci blaho dítěte. Na konci řízení by měli stát rodiče schopní spolu komunikovat, dohodnout se v nejlepším zájmu společného dítěte, rodiče, kteří jsou si vědomi toho, že svému dítěti nesmí svým vyhoceným vztahem ubližovat a že je jejich povinností se kvůli společnému dítěti k sobě chovat slušně a vycházet spolu. Výsledkem řízení jsou pak děti, které ani po rozchodu či rozvodu svých rodičů nemusí žádného z nich ztratit.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

SNAHA O APLIKACI COCHEMSKÉ PRAXE NA PŘÍPADY S MEZINÁRODNÍM PRVKEM

Mgr. Tereza Killarová¹

1. Úvod

Cochemskou praxí jako takovou, její podstatou, historií vzniku a aplikace a fungováním se poměrně podrobně zabíral předchozí příspěvek. Nyní bude věnován prostor úvahám, zda, případně jak by bylo možné realizovat myšlenky a principy Cochemské praxe i na území České republiky.

Problematiku aplikace Cochemské praxe na rodinně-právní kauzy řešené českými soudy zkoumá pracovní skupina složená z odborníků z různých profesí aktivně participujících na řešení rodičovských konfliktů. Zmíněná pracovní skupina je činná v rámci sekce 4 projektu Rozvoj partnerství a spolupráce na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále UMPOD).

2. Zkoumaná materie

UMPOD při své činnosti řeší rodinně-právní případy s mezinárodním prvkem, které se týkají dítěte.² Tedy kauzy, v nichž je dána určitá vazba buď jednoho, nebo obou subjektů konkrétního právního vztahu na zahraničí. Eventuálně se skutečnost zakládající vznik, změnu nebo zánik právního vztahu stala za hranicemi České republiky.³ Úřad se tedy zabývá kauzami, které překračují hranice České republiky coby suverénního státu a vstupuje do oblasti, v níž se projevuje zákonodárství nejméně dvou států.

Mezinárodní prvek v rodinně-právním vztahu může být obecně definován buď fakticky, tedy teritoriálně, kdy se jeden ze subjektů rodinně-právního vztahu nachází v cizině. Nebo dle kritérií personální povahy, třeba státním občanstvím.⁴ Pro činnost UMPOD ovšem s ohledem na aktuální nastavení právní úpravy v rámci Evropské unie a na existující smluvní nástroje s cizími státy těžšíci převážně z fakticity nejsou rodinně-právní vztahy s mezinárodním prvkem, který spočívá v kritériích personální povahy, nijak výrazně relevantní. Klíčové jsou rodinně-právní vztahy s mezinárodním prvkem faktickým, teritoriálním. Tedy vztahy, v jejichž případě se jeden ze subjektů rodinně-právního vztahu vyskytuje v cizině, kauzy s přeshraničním prvkem. Právě tzv. kauzy s přeshraničním prvkem tvoří jádro činnosti UMPOD. S ohledem na skutečnost, že se iniciativa blíže zkoumat Cochemskou praxi, reálnou možnost a podmínky její případné implantace v tuzemsku zrodila na UMPOD, který se zabývá případy s mezinárodním

¹ Mgr. Killarová působí na Úřadě pro mezinárodněprávní ochranu dětí jako mentorka sítě rodičovských konfliktů v rámci pracovní skupiny zavádějící Cochemskou praxi.

² Srovnej § 35 a násl. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

³ Srovnej KUČERA, Z. Mezinárodní právo soukromé. 7., opravené a doplněné vydání. Brno - Plzeň: Doplněk, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 17, 18.

⁴ HRADILOVÁ, V., SVOBODOVÁ, K. Úvod do mezinárodního práva soukromého [online]. [citováno dne 25. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/js09/mps/web/pages/01.html>>.

prvkem, je pracovní skupinou v rámci zmíněného projektu Cochemská praxe aplikována na materii, jež máme k dispozici. Tedy na případy s mezinárodním, resp. přeshraničním prvkem, které mají oproti vnitrostátním rodinně-právním kauzám určitá specifika daná jejich povahou (vzdálenost subjektů právního vztahu, kulturní/sociologické odlišnosti či rozdíly, jazykové problémy atd.).

3. Ad hoc setkání

Aplikovat Cochemskou praxi na případy s mezinárodním prvkem se pracovní skupina sekce 4 průběžně snaží v rámci tzv. ad hoc setkání. Celkový počet ad hoc setkání je deset, všechna probíhají v Brně v budově UMPOD. Pracovní skupina sekce 4 sestávající jednak z několika právníků-specialistů na různé právní disciplíny, konkrétně na rodinné právo, občanské právo, mezinárodní právo soukromé, mezinárodní právo rodinné, jednak ze soudce, advokáta, psychologa, sociálního pracovníka, mediátora a sociologa, se spolu s projektovou základnou týmu tvořenou garantkou sekce 4, mentorkou únosové sítě, mentorkou sítě rodičovských konfliktů, seje a analyzuje konkrétní případ. Za využití interdisciplinární spolupráce se snažíme každou kauzu, samozřejmě anonymizovanou, pečlivě rozebrat co do dosavadního postupu a kroků již učiněných. Za vzájemné diskuze vyhodnocujeme chyby, kterých se jednotlivé profese dopustily, eventuálně uvažujeme, co mělo být v rámci optimalizace postupu v dané kauze učiněno a kdy, navrhujeme kroky, které by měly být v budoucnu učiněny.

4. Neurgalické body adaptace Cochemské praxe v České republice

V rámci ad hoc setkání a na pravidelných měsíčních kontaktních setkáních⁵ opakovaně narážíme na jisté odlišnosti právní úpravy a praxe v České republice a v Německu. Jde zejména o těchto šest rozdílů v německé právní úpravě a praxi oproti praxi a právní úpravě české, které mají potenciál působit při snahách o zavedení principů Cochemské praxe i v tuzemsku spíše retardačně či produkovat komplikace ve vztahu k samotnému procesu adaptace principů Cochemské praxe:

- zásada přednosti a urychlení
- specializace advokátů
- oddělená role orgánu péče o děti a mládež a opatrovníka dítěte
- úzká spolupráce orgánů péče o děti a mládež, soudů a poraden
- role soudních znalců odlišná oproti ČR
- soudy zohledňují přístup rodičů při řešení konfliktu.

⁵ Na kontaktních setkáních pracovní skupina sekce 4, případně i sezvaní hosté, probírají konkrétní tematické okruhy a otázky, řeší interdisciplinární spolupráci i to, jak by měla probíhat, aby fungovala.

4.1 Zásada přednosti a urychlení

Prvním rozdílem mezi německou a českou právní úpravou je to, že dle § 155 zákona o řízení ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní jurisdikce⁶ je dána povinnost projednat rodinně-právní kauzu přednostně a co nejrychleji. Jednání ve věci by mělo být nařízeno nejpозději do jednoho měsíce po podání návrhu na zahájení řízení.⁷ Nevyřeší-li se kauza hned na prvním jednání, začíná s rodinou pracovat odborník, zpravidla poradna. V případě zdlouhavého soudního řízení plného průtahů vzniká nejistota stran, zvyšuje se jejich nervozita, může dojít ke zhoršení vzájemných vtaů.

4.2 Specializace advokátů

V České republice lze mnohdy zaslechnout tvrzení, z něhož se (s jistou mírou nadsázky) pomalu stává fráze, že rodinnému právu přece rozumí každý. Každý má přece rodinu. Oproti České republice jsou v Německu advokáti specializovaní. Důvodem je jednak složitost německé úpravy rodinného práva, jednak povědomí o významu rodinně-právních kauz, dopadu jejich vyřešení na celou rodinu. Advokáti řešící rodinně-právní kauzy často mívají etické kodexy,⁸ v nichž je kladen důraz na jejich strategii prostou agrese: Neplatí pro ně české „vyhrát za každou cenu“. Právní zástupci strany jsou zdrženliví ve svých písemných podáních, dodržují tzv. klauzuli dobrého chování.⁹ Tedy komunikují férově, věcně, bez jakéhokoli pokusu o hodnocení. Svou činností primárně směřují k objasnění a vyřešení konfliktu.

4.3 Oddělená role orgánu péče o děti a mládež a opatrovníka dítěte

V Německu orgány péče o děti a mládež pouze prošetřují poměry v rodině a působí jako koordinátoři řešení rodičovského konfliktu, což je vcelku podstatný rozdíl v objemu činnosti oproti polyfunkčnímu pojetí orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále OSPOD) v České republice.

Kolizní opatrovník mnohdy během opatrovníckého řízení v Německu ani není potřeba. Dohodnou-li se rodiče hned na prvním jednání, opatrovník ani není jmenován. Nepodaří-li se dosáhnout dohody a jsou-li zároveň naplněny podmínky stanovené německými právními předpisy, je jmenován opatrovník z řad odborníků. Opatrovník má zpravidla právnícké či psychologické vzdělání, případně jejich kombinaci, eventuálně jde o osobu disponující bohatými zkušenostmi z praxe. Německy se právní institut opatrovníka dítěte nazývá *Anwalt des Kindes*, v překladu *advokát dítěte*. Jde o neutrální subjekt, který zastupuje zájmy dítěte, má stejné postavení jako advokáti rodičů. Opatrovník dítěte dítě informuje, realizuje jeho

⁶ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, dále jen FamFG

⁷ § 155 odst. 2 FamFG

⁸ Srovnej například MAINZ-KWASNIOK, M. Kodex für Aachener Familienrechtler [online]. [citováno dne 25. 6. 2015]. Dostupné z: <<http://mainz-kwasniok.de/aachener-kanzlei-f%C3%BCr-familienrecht/kodex-f%C3%BCr-familienrechtler/>>.

⁹ Viz § 1684 německého občanského zákoníku (Bürgerliches Gesetzbuch).

participační práva v rámci řízení. V Německu zákon přesně stanoví, ve kterých situacích je třeba dítěti určit opatrovníka.¹⁰ Naproti tomu v České republice je kolizní opatrovník ustanoven automaticky, týká-li se řízení nezletilého dítěte.¹¹

4.4 Úzká spolupráce orgánů péče o děti a mládež, soudů a poraden

V Německu spolu velmi úzce spolupracují orgány péče o děti a mládež, soudy a poradny. Navzájem spolu plynule komunikují. Orgány péče o děti a mládež mají přehled o poradnách, jejich specializaci, úrovni poskytovaných služeb. Soudy se mohou na orgány péče o děti a mládež coby koordinátory konfliktu plně spolehnout nejen při doporučení vhodného poradenského zařízení, ale i v celé řadě dalších úkolů provázejících jejich vzájemnou interakci. Rodiče tak mají k dispozici kompletní servis s veškerým komfortem, nemusí si vlastními silami hledat psychology, terapeuty, poradny, či obdobné subjekty, jak je tomu v České republice, kde existuje poměrně roztržitý systém spolupráce. Odbornou pomoc může rodičům doporučit i uložit jak OSPOD,¹² tak soud.¹³ Vyhledat konkrétního odborníka si ovšem rodiče musí sami. Což může v případech komunikačních problémů mezi rodiči představovat určitý problém.

4.5 Výrazně odlišná role soudních znalců v Německu a v České republice

Soudní znalec bývá v Německu ustanovován jen v mimořádně vážných, složitých případech. Zapojení soudního znalce vypovídá o selhání a bezvýslednosti jak vzájemné komunikace rodičů, tak pomoci odborníků a poradenských center. Vidina ustanovení soudního znalce mnohdy rodiče přiměje k dohodě, neboť vypracování znaleckého posudku je v Německu velmi nákladné.¹⁴

Oproti českému přístupu a chápání soudního znalce je tento v Německu spíše vyšším stupněm rodinného poradenství. Soudní znalci rovněž odpovídají na otázky soudu, ovšem také s rodinou dále pracují. Při značné míře zjednodušení lze soudní znalce v Německu přirovnat k terapeutům, kteří nejsou vůči soudu vázáni povinnostmi mlčenlivosti.

4.6 Soudy zohledňují přístup rodičů při řešení konfliktu

§ 907 odst. 3 NOZ uvádí, že *soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem*. Toto ustanovení obsažené ve stěžejním českém soukromoprávním předpisu je německými soudy standardně aplikováno v praxi. Obdobně

¹⁰ Srovnej § 158 FamFG.

¹¹ Viz § 943 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále NOZ). Střetu zájmu nezletilého dítěte a další osoby se v rodinně-právních kauzách řešených českými zpravidla nelze vyhnout.

¹² Srovnej § 11 a násl. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Zejména § 99, 114a zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Pro konkrétnější představu lze nahlédnout do německého zákona o odměňování soudních znalců, tlumočnic, tlumočnicků, překladatelek, překladatelů, jakož i o finančních náhradách soudkyní a soudců z lidu, svědkyní, svědků a třetích subjektů (Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz). Dle tohoto zákona se odměna znalce vypočítává z hodinové sazby pro každou z honorářových skupin pohybující se v rozmezí od 65,-- EUR do 125,-- EUR za hodinu práce znalce.

ustanovení německé právní předpisy neobsahují. Navzdory tomu německé soudy kladou velký důraz na to, jak rodiče přistupují ke svému sporu, jak se v zájmu dítěte snaží o smírné řešení konfliktu. Dalo by se říct, že „proaktivní“ rodičovský přístup je považován za povinnost rodičů vůči dítěti.

5. Navrhované změny

Nezbývá, než si tedy položit otázku, jaké změny by bylo třeba učinit, aby bylo možné aplikovat principy Cochemské praxe i na „běžné“ vnitrostátní rodinně-právní kauzy v České republice.

Primárně by mělo dojít ke změnám v myšlení a přístupu jednotlivých profesí podílejících se na řešení rodičovského konfliktu i rodičů samotných k řešení tohoto konfliktu. Legislativní změna by patrně přicházela v úvahu jen jedna. Pro aplikaci principů Cochemské praxe je primární, aby si strany i na řešení rodičovského konfliktu participující profese uvědomily, že co nejrychlejší řešení konfliktu smírnou cestou je primárně v zájmu dítěte.

Nyní budou zmíněny avizované konkrétní návrhy změn, které by mohly vysoce pozitivně ovlivnit a přispět k adaptaci Cochemské praxe v podmínkách České republiky. Jde převážně o změny v myšlení a přístupu jednotlivých subjektů angažovaných při řešení konfliktu, legislativní změna je zmíněna jen jedna.

V prvé řadě by bylo potřeba docílit rychlejšího projednávání rodinně-právních kauz opatrovnickými soudy. Aktuálně se setkáváme s proměnlivou délkou soudních řízení, rozdíly jsou patrné soud od soudu. Nezřídka kdy se projednávání rodinně-právních kauz pojí s průtahy v řízení. S výjimkou návrhů na vydání předběžného opatření nejsou soudy vázány lhůtami, řízení se tedy mohou tzv. táhnout, nezřídka kdy i několik let. Stejně tak by ovšem mohla probíhat poměrně rychle. Se soudy souvisí i další nelichotivý aspekt, konkrétně vnímání opatrovnického soudnictví jako podřadného. Význam opatrovnického soudnictví je zlehčován, nebere se v potaz jeho důležitost a dopad na konkrétní rodiny.

Rovněž by bylo v rámci aplikace principů Cochemské praxe nezbytné, aby spolu těsněji spolupracovaly OSPOD a různé druhy a typy poraden. Aby tato spolupráce probíhala efektivně a plynule, je důležitý přehled OSPOD o jednotlivých poradnách v rámci obvodu jeho působnosti a jejich specializaci. OSPOD mohou dle svého uvážení konkrétní rodině návštěvu poradny doporučit, případně i nařídit. Neexistují ovšem efektivní sankce. Sankcí v podobě výchovných opatření nalezneme hned několik,¹⁵ ovšem mírnější z nich ne vždy naplní záměr, s nímž byly nařízeny. Nejtvrdší sankce, odnětí dítěte z rodiny, bývá aplikována jen minimálně.

Způsob, jakým rodiče řeší svůj konflikt, svědčí o jejich povahách, morálních kvalitách a vyzrálosti. Proto by bylo dobré, aby soud při svém rozhodování bral v potaz i to, jak se rodiče při řešení jejich vzájemného konfliktu chovají, neboť úroveň jejich osobnostních a morálních kvalit se zcela nepochybně odráží i v jejich přístupu k dítěti a péči o něj.

¹⁵ Srovnej § 13 a násl. zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Poslední navrhovaná změna se týká právní úpravy. Bylo by vhodné legislativní cestou oddělit role orgánu sociálně-právní ochrany dětí a kolizního opatrovníka dítěte. S tím, že zákon by přesně stanovil, který subjekt a za jakých podmínek by vykonával funkci opatrovníka dítěte.

6. Závěr

Tento příspěvek poskytl alespoň základní přehled o tom, jakým způsobem usilujeme o aplikaci principů Cochemské praxe během řešení rodinně-právních kauz v České republice. Ačkoli český a německý právní řád i praxe vykazují jisté odlišnosti, po uskutečnění zejména výše konkretizovaných změn by realizace myšlenek Cochemské praxe i v tuzemsku nemusela nutně být pouze utopickou vizí. Jako první krok směrem vstříc daným změnám bude postačovat, aby angažované profese projevily vůli a ochotu podílet se na řešení rodinně-právních konfliktů v duchu interdisciplinární spolupráce.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

PŘEDSTAVENÍ INICIATIVY COCHEM.CZ

Markéta Nováková

Cochem.cz, z.s. je spolek, který vznikl za účelem prosazení uzákonění Cochemské praxe v České republice jako závazného postupu při opatrovnickém řízení.

Základním předpokladem k úspěšnému fungování Cochemské praxe je změna vnímání a postoje všech účastníků opatrovnického řízení. Středobodem zájmu se nutně musí stát dítě a jeho právo na výchovu a péči od obou jeho rodičů a to i po jejich rozdělení coby manželského páru. Mohou se rozejít jako partneři, nesmí se však rozejít jako rodiče. Jejich rodičovská povinnost a odpovědnost nezaniká spolu s manželstvím, ale trvá minimálně do doby, než jejich dítě dosáhne dospělosti. Oba rodiče mají právo, povinnost i odpovědnost vůči svému dítěti a v tak těžké životní situaci, jakou rozvod bezpochyby je, je třeba jim pomoci uchovat si toto právo, plnit své povinnosti a dostat nebo znovu nabýt své rodičovské odpovědnosti.

Abyste bylo možné této změny vnímání všech zúčastněných, tedy nejen rodičů samotných, ale také soudců, advokátů, soudních znalců, pracovníků OSPOD a také mediátorů, dosáhnout, je třeba vést otevřený dialog s výše uvedenými profesemi, poskytovat jim potřebné informace a vzdělávání. Umožnit jim ztotožnit se nejen se základními principy Cochemské praxe, ale také naučit se a přijmout nový způsob výkonu svého povolání.

Otevřený dialog se zástupci těchto profesí je jednou z cest, kterou bychom chtěli dospět k zavedení Cochemské praxe v ČR. Z dosavadních zkušeností v tomto směru můžeme konstatovat, že zástupci jednotlivých profesí sami vnímají nedostatky současného systému a jsou nakloněni změnám, které by zefektivnily jejich práci a představovaly by řešení pro dotčené děti a rodiče a nakonec i je samotné.

V opatrovnickém řízení se setkává pět různých profesí - soudce, advokát, sociální pracovník, soudní znalec - psycholog, mediátor - v rámci tří různých disciplín - právo, psychologie a sociologie. Nerozhoduje se o ničím menším, než je život dvou dospělých a jednoho nebo více dětí.

Všechny tyto profese by své úsilí měly spojit k jedinému cíli - zachovat dítěti i po rozvodu oba rodiče a rodičům pomoci znovu nabýt své rodičovské odpovědnosti.

V rámci každé dané profese je třeba nejprve dospět k výše popsanému paradigma schiftu, tedy přeorientovat se na perspektivu dítěte, začít vše vnímat z jiného úhlu pohledu:

1. Rodiče

Rodiče musí znovu přijmout vlastní odpovědnost za život svůj, ale především za život svých dětí. Neodevzdat se do rukou systému, ale za pomoci ostatních rozhodnout spolu s druhým rodičem o budoucím životě rozdělené rodiny. S tím je spojena také práce na sobě samém

a spolu navzájem. Je třeba v zájmu dětí obnovit komunikaci mezi rodiči resp. znovu je komunikaci naučit - za nové situace, za nových podmínek.

2. Soudce

Soudce zůstává nadále nejvyšší autoritou. Z pozice exekutivní se však přenáší do pozice mentora a průvodce. Nečiní rozhodnutí, ale pomáhá rodičům k vlastnímu společnému rozhodnutí dospět. Pevně stanovenými termíny určuje dynamiku a zaručuje vývoj sporu. Využíváním efektivních nástrojů, které Cochemská praxe přináší, pracuje přímo i nepřímo s rodiči, spolupracuje s ostatními profesemi. Svou soudcovskou nezávislost spatřuje v naprosté otevřenosti vůči všem. Je-li kontaktován jednou stranou sporu nebo jednou z profesí, je v jeho zájmu doplnit si také informace od druhé strany, od ostatních profesí, aby si mohl svou nezávislost zachovat a získal objektivní pohled na věc. V rámci Cochemské praxe ubývá soudci významnou měrou byrokratická agenda spojená s řízením. V 80 % případů se uskuteční pouze dvě stání u soudu a opatrovnícké řízení je úspěšně skončeno společnou dohodou rodičů. Spisy se tenčí a zbývá více prostoru pro roli mentora, vyšší autority, která hájí zájmy a práva dítěte a v tomto smyslu vytváří potřebný tlak na rodiče.

3. Advokát

V rozporu se vším, co se naučil při studiu nebo praxi je chování advokáta v rámci opatrovníckého řízení. Nejdůležitějším krokem k paradigma shiftu u této profese je přijetí faktu, že konfliktní strategie s cílem "vyhrát" mandantovi spor zde není na místě. Jediným vítězstvím pro všechny zúčastněné je společná dohoda rodičů o porozvodové péči o děti při zachování péče a výchovy obou rodičů dítěti nebo dětem. Jako velmi účinný nástroj při deeskalaci sporu a pro možnost nalezení rychlého řešení situace (80% páru dospěje v Cochemské praxi k dohodě nejpozději do 3 měsíců od podání žádosti o rozvod) přijímají advokáti v rámci opatrovníckého řízení paušální honorář a zavazují se k nekonfliktnímu vedení svých mandantů. Tím se také sami zbavují stigma "rozdmychávačů a protahovačů" sporu z důvodu finanční motivace.

4. OSPOD

Sociální pracovníci jsou zbaveni povinnosti vypracovávat písemné posudky. Jejich práce se přesouvá od stolu do terénu. Změna jejich postoje a vnímání situace je zcela zásadní. Z hodnotitele a terče útoků jedné nebo druhé strany se stávají nezávislou osobou, která plní roli včasné intervence a deeskalace sporu. Přináší důležité informace o tom, co rodiče čeká, zprostředkovává perspektivu dítěte na kterou rodiče často zapominají a dává jasné a jednotné poselství v tom smyslu, že rozdělením rodiny nesmí dítě přijít o jednoho ze svých rodičů. Přesně tato slova uslyší rodiče z úst advokátů a také soudů, později mediátora. Toto zaštitění sociálních pracovníků ostatními profesemi navrací jejich důležité práci kredit a významně přispívá k rehabilitaci této profese v celospolečenském vnímání.

5. Soudní znalec

Stejně jako u sociálních pracovníků mění se role soudního znalce z pasivního hodnotitele na roli aktivní. V případě, že nepomůže mediace, spor je velmi vyhocený, přichází na řadu soudní znalec psycholog, aby terapeuticky s rodiči pracoval na nalezení společné dohody. I on je zbaven povinnosti vyhotovovat znalecký posudek. Klíčové, je přijetí faktu, že i s lidmi, kteří spolupráci odmítají, lze úspěšně terapeuticky pracovat. Tento fakt, je potvrzen praxí v zahraničí, ve státech, kde je mediace nařízená a její výsledky jsou velmi dobré. Stejně jako u právníků (tedy advokátů i soudců) přesahuje takové pojetí významně rámec univerzitního vzdělávání v tomto oboru a nakonec i praxí nabytých zkušeností, protože všeobecně se úspěšnost terapie opírá o vůli klienta spolupracovat. Vzhledem k tomu, že v České republice prozatím neexistuje povinnost terapeutické péče např. pro odsouzené pachatele trestných činů nebo právě v rámci opatrovnického řízení, nezbyvá než se opřít o pozitivní zkušenosti ze zahraničí. Více než 20 let úspěšného fungování Cochemské praxe snad nabízí dostatečný argument k přijetí takové změny vnímání a postoje přinejmenším k opatrovnickému řízení.

6. Mediátor

Hovořit o paradigma shiftu poskytovatelů mediační péče ve vztahu k opatrovnickému řízení není zcela na místě. Mediace je nedílnou a velmi důležitou součástí Cochemské praxe. Právě díky mediaci se rodiče naučí spolu znovu komunikovat a v drtivé většině případů dospějí rodiče k dohodě o porozvodové péči právě za pomoci mediátorů. V našem současném systému bohužel není tato důležitá role pevně zakotvena. Neexistují potřebné standardy pro výkon této profese, sjednocující pravidla vzdělávání a v neposlední řadě, není tato významná forma pomoci v řešení opatrovnických sporů standardně využívána. Důležitým faktorem je také hrazení mediátorské péče státem, které u nás není zcela naplněno. Kompletní úhradu této péče (v max. délce tří měsíců při intenzitě sezení 2-3x týdně) lze chápat jako investici do prevence řešení následných soudních sporů o výživné, odlehčení závislosti rodičů samoživitelů na sociálních dávkách aj. Z nákladů na výše uvedené lze také čerpat prostředky pro takovou formu prevence.

Řešení opatrovnických sporů za pomoci Cochemské praxe ukázalo, že pozitivní vliv práce s rodiči se pozitivně odráží i na problematice placení výživného a majetkového vypořádání.

Změna vnímání problematiky rozpadu rodiny je nutná nejen v rámci dotčených profesí, ale v celé společnosti. Dalším nutným krokem na cestě k zavedení Cochemské praxe u nás je tedy osvěta.

Šíření informací o Cochemské praxi a problémech současného systému je velmi důležitým prostředkem k paradigma shiftu v široké veřejnosti. Za tímto účelem publikujeme články v tištěných i internetových médiích, odborných časopisech a snažíme se oslovovat veřejnost také prostřednictvím televizního vysílání. Připravujeme natočení dvou dokumentů, z nichž jeden by se zaměřil na nedostatky současného systému a druhý by představil Cochemskou praxi, její historii, vývoj a výsledky v Německu i jinde v zahraničí. Podíleli jsme se na druhém

vydání překladu publikace "Ty jsi MOJE dítě", která přibližuje Cochemskou praxi odborné veřejnosti a e-book této publikace je k dispozici ke stažení na našich webových stránkách www.cochem.cz.

V ideálním případě se nám podaří, aby byl pojem Cochemská praxe všeobecně známý a srozumitelný a ruku v ruce s tím vytvoříme dostatečnou "poptávku" po tomto postupu práce při opatrovnickém řízení na straně veřejnosti. Přinejmenším děti samotné si zaslouží, aby jejich zájmy a práva byly ve vyspělé demokratické společnosti náležitě hájeny a prosazovány.

Legislativních změn potřebných k uzákonění Cochemské praxe jako závazného postupu při opatrovnickém řízení nebude mnoho. Přesto je však důležité tento specifický postup a z něj vyplývající povinnosti a závazky jednotlivých profesí účastnících se opatrovnického řízení v zákoně ukotvit a doplnit je příslušnými metodickými pokyny a interními opatřeními v rámci profesních komor. Za tímto účelem spolupracujeme již nyní se zákonodárci a příslušnými státními institucemi nebo spolupráci navazujeme.

Jako velmi přínosná se jeví také spolupráce s ostatními neziskovými organizacemi, které se zabývají stejnou nebo příbuznou tematikou. Své usilí můžeme mnohdy spojit při využití nižších finančních nákladů na obou stranách nebo si vypomoci personálními kapacitami. Zásadní je ale shoda v dané problematice a jednotný postoj při spolupráci se státními institucemi, jichž se navrhané změny dotýkají. Z tohoto hlediska vychází Cochemská praxe jako akceptovatelné a velmi dobré řešení pro mnoho dalších problémů, které současný systém rozhodování o porozvodové péči o děti generuje (problém sólo rodičů, neplacení výživného, "kriminalizace" neplatičů zpětným doměřováním výživného, aj.).

Velmi nás těší, že se s principy Cochemské praxe ztotožnila řada odborníků z České republiky a že s nimi můžeme úzce spolupracovat. Daří se nám také prohlubovat spolupráci s odborníky z oblasti práva a psychologie ze zahraničí i se samotnými zakladateli Cochemské praxe Dr. J. Rudolphem a jeho dlouholetou kolegyní Dipl.-Psych. U. Kodjoe. A otevírají se nám i další zajímavé a přínosné možnosti spolupráce.

Čest k zavedení Cochemské praxe v ČR je tedy hned několik a jsou všechny stejně důležité.

Pokud se nám podaří vytvořit potřebný legislativní rámec, z něž bude možné vycházet, o který bude možné se opírat, podaří se dosáhnout změn ve výkonu profesí účastnících se opatrovnického řízení a vytvořit celospolečenskou poptávku po Cochemské praxi, jako efektivním způsobu řešení sporů o porozvodové péči o děti, při kterém zůstanou dítěti zachováni oba rodiče, podaří se nám dosáhnout celospolečenské změny velkého významu s pozitivním dopadem do mnoha dalších oblastí života.

Odezva účastníků konference "Cochemská praxe v České republice" pořádaná Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí je dokladem toho, že změna stávajícího systému rozhodování o porozvodové péči o děti je nutná a vítaná. Cochemská praxe představuje komplexní řešení, které přináší pozitivita všem zúčastněným.

Ráda bych poděkovala všem účastníkům konference za aktivní zájem a nabídky spolupráce, které již začínáme realizovat. Mé zvláštní poděkování patří Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (ÚMPOD), jmenovitě paní JUDr. Ing. Romaně Rogalewiczové s jakým

nasazením se tématu Cochemské praxe věnuje a také Mgr. Ing. Martině Čirbusové, za organizaci konference a její přínos na projektu věnovanému Cochemské praxi, který ÚMPOD zpracovává.

PŘÍSTUP ČESKÉHO SOUDCE K ŘEŠENÍ RODINNĚPRÁVNÍCH SPORŮ

JUDr. Libuše Kantůrková

Dobrý den vážené dámy, vážení pánové,

nejprve bych chtěla velmi poděkovat za pozvání, možnost zúčastnit se tohoto semináře a vystoupit zde s příspěvkem, je to pro mne skutečně velkou ctí.

Jmenuji se Libuše Kantůrková, pracovala jsem do roku 2011 ve funkci předsedkyně Okresního soudu v Kolíně, po stejnou dobu jsem působila jako občansko-právní soudce, v posledních letech se stále více specializuji na věci rodinněprávní. Tuto problematiku soudím minimálně 2x až 3x týdně. Mám tak tedy možnost v co nejširší míře poznat problematiku rozcházejících se partnerů, rodičů nezletilých dětí a v neposlední řadě také vidím, jaké jsou dopady rozhodů na nezletilé děti. Navíc mám za sebou i zkušenost 36 let manželství, s výchovou dvou, dnes již dospělých synů a užívám si také roli babičky dvou vnoučat. Mohu říci, že dobré rodinné vztahy, silná a široká rodina je pro mne v životě základním a hnacím motorem.

Cílem dnešní konference je seznámit odbornou veřejnost s myšlenkami Cochemské praxe. Jak jsem se dočetla, označuje tento pojem interdisciplinární spolupráci profesí, zabývajících se záležitostmi dětí. Jedná se o metodu řešení rodičovských konfliktů smírnou cestou za aktivní spolupráce všech zúčastněných profesí, kdy cílem je přivést rozhádané rodiče k jejich rodičovské autonomii a tím i k nabytí společné odpovědnosti.

Velmi ráda si zde vyslechnu podrobněji myšlenky a metody Cochemské praxe.

Ve svém krátkém vystoupení bych vás ráda seznámila **s mými zkušenostmi** k řešení sporů o děti, tedy s přístupem soudce, kterému není lhostejný osud dětí, kterým se rozpadla jejich rodina a o nichž a o jejich dalších osudech rozhodují. Chtě – nechtě jsem mnohdy nevyhnutelně vtahována do velmi tvrdých konfrontací rodičů, kteří přede mnou v jednací síni svádějí boj o nezletilé dítě.

Je především nutno vzít v úvahu, že **rodinněprávní oblast** je pro účastníky řízení **velmi citlivá** a s tím souvisí jejich vlastní postoje a prožívání celého řízení. To vyžaduje od soudce, který tuto agendu soudí, na straně jedné **vyšší míru empatie**, na druhé straně schopnost vést proces tak, aby směřoval **k včasnému rozhodnutí**. Jedná se o práva nezletilých dětí, o situaci celých rodin, dalšího osudu dítěte, a proto by právě této problematice měla být **věnována zvýšená pozornost**.

Soudní řízení ve věci úpravy péče k nezletilým dětem je v našem právním řádu **řízením nesporným, je vedeno zásadou vyšetřovací a projednací**. Soudce je tedy povinen provádět i jiné důkazy, než které jsou účastníky navrhovány, každé řízení musí být **ústně a veřejně projednáno**. Navíc je řízení vedeno **úplnou apelací**, tj. že důkazy může účastník předkládat v průběhu celého řízení. Většinu věcí je nutné **projednat v jednací síni**, kde soudce tráví řadu

hodin a provádí řadu důkazů, jednání jsou obtížná i vzhledem k tomu, že vztahy mezi soudícími se účastníky, jsou mnohdy velmi vyhocené, emotivní až agresivní.

Při své rozhodovací činnosti jsem především **vázána zákonem**, který upravuje rozhodování o poměrech nezletilých dětí v situacích, **kdy se rodiče rozcházejí, ať už jde o manžele, či o rozchod nesezdaného páru (tedy druh a družka)**. Má-li být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů na dobu po rozvodu manželství napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte. Bez této úpravy není možné přistoupit k rozvodu manželství. Obdobně je také potom rozhodováno v případě rodičů, kteří nebyli oddáni, ale žili v družském poměru (úprava je uvedena v § 906 a 908 nového občanského zákoníku).

Zákon umožňuje svěřit nezletilé dítě do péče jednoho z rodičů nebo do střídavé péče nebo do společné péče. V případě, že světuje dítě do společné péče, je podmínkou souhlas obou rodičů. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je třeba **v každém jednotlivém případě posuzovat zvlášť** a se snahou o **minimalizaci negativních důsledků pro dítě**. Pokud jsou oba rodiče stejně způsobilí o dítě řádně pečovat, je tedy třeba zejména zohlednit osobnost dítěte a jeho schopnost vypořádat se s enormní zátěží, kterou je rozpad rodiny, který přináší ztrátu a bezpečí domova. **Jak vyplývá i z Komentáře Výboru OSN pro práva dítěte „koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní, měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte“.** U starších dětí, které jsou již schopny formulovat představy o dalším soužití s rodiči, je třeba přihlídnout především k jejich přáním, zejména pokud jsou v souladu s ostatními důkazy provedenými ve věci.

V případě, že dojde k rozchodu rodičů a dítě není svěřeno do střídavé či společné péče, ale jednomu z rodičů, má samozřejmě druhý rodič právo na udržování pravidelného osobního kontaktu s dítětem, dále na pravidelnou informaci a **zůstává mu i nadále zachována rodičovská odpovědnost**. Má právo podílet se na výchově a vzdělání dítěte, rozhodovat o určení místa jeho bydliště, zastupovat nezletilé dítě a celou řadu dalších práv a povinností, které spadají do rodičovské odpovědnosti.

Nyní bych vás chtěla seznámit **s mým přístupem k řešení rodinněprávních vztahů** a zmínit se krátce i o **účasti dalších subjektů**, které v řízení při projednávání rodinněprávních vztahů hrají svoji roli.

Nevím, na kolik se způsob mého projednávání rodinných věcí podobá Cochemskému modelu.

V některých případech, což je ten nejlepší způsob řešení, rodiče soudu přímo **předloží ke schválení dohodu**, kdy pokud je tato dohoda v souladu se zájmy dítěte, zpravidla **soud tuto dohodu rodičů schválí**, kdy občanský zákoník preferuje v řešení vztahů mezi rodiči a dětmi smírné řešení.

Někdy není zcela zřejmé, zda rodiče před podáním návrhu spolu jednali či nikoliv. Posílám proto protistraně výzvu s tím, aby se k návrhu druhá strana vyjádřila. Ke zjištění stanoviska také využívám nového zákonného ustanovení, a to takzvaného „**soudního roku**“, který byl nově zaveden zákonem o zvláštním řízení soudním a v praxi jej velmi vítám (§ 18 z.z.ř.s.). Podle tohoto ustanovení mohu nařídit **neformální jednání, které vedu ve své kanceláři** a snažím se zjistit názory na řešení situace a především vést rodiče k dohodě. Výsledkem potom může být právě uzavření dohody, pokud k dohodě nedojde, zjišťuji, co je mezi rodiči nesporné a sporné. Pokud mají strany advokáty a je zřejmé, že před podáním návrhu spolu vůbec nejednaly, většinou jim na jejich žádost poskytnu lhůtu k možnému mimosoudnímu jednání, uložím jim lhůtu, ve které mi jedna ze stran sdělí výsledek jednání, a podle toho dále pokračuji.

Jestliže přetrvávají rozdílné názory rodičů, vyčlením si pro projednání věci časový prostor, mnohdy téměř na celé dopoledne či odpoledne a snažím se vést rodiče k dohodě. Provádí se samozřejmě celá řada důkazů, výslechy rodičů, svědků, pohovory s dětmi, listinné důkazy a další.

S rodiči hovořím o jejich rodičovské odpovědnosti, rodiče mnohdy projevují obavu ze ztráty dítěte, vysvětluji jim, že i když se rozcházejí, zůstává oběma rodičům nadále zachována jejich rodičovská odpovědnost. Nabádám je, aby špatně nehovořili před dětmi o druhém rodiči či prarodičích, nepřetahovali dítě na svoji stranu, nepřepláceli vzájemně dítě, a aby si uvědomili, jak je pro jejich dítě rozchod rodičů těžký.

Také se jim snažím vysvětlit, že žádný soud nemůže svým rozhodnutím zajistit bezproblémové fungování rodinných vztahů. Pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout a spoléhají pouze na rozhodnutí soudu s tím, že jim tento pomůže problém vyřešit, hluboce se mýlí. Spoléhat na soud a na jeho rozhodnutí, je alibistické, protože pro řešení narušených vztahů mezi rodiči, je třeba především projevem jejich vůle problém řešit.

Jaký vztah mezi rodiči je, vnímám mnohdy už tím, když **přicházím do jednací síně** a vidím, jak se k sobě rodiče chovají, zda spolu komunikují či nikoliv. Podle toho potom probíhá jednání a považuji za velmi pozitivní, když jsou rodiče k sobě slušní, vstřícní, schopni domluvy a je patrné, že jim jde jenom o jedno, a to o blaho jejich dítěte. Bohužel v posledních letech je takovýchto rodičů stále méně a méně, častěji vidám před jednací síní dva nesmiřitelné tábory, kdy rodič je doprovázen nejen svým právním zástupcem, ale mnohdy i dalšími členy rodiny od babiček, dědečků, tet a strýců, kteří jsou připraveni toho svého rodiče urputně bránit a dělat vše pro získání dítěte do jeho péče a pokud možno, co nejvíc očernit rodiče druhého.

Problémem, se kterým se v praxi mnohdy potýkám, je **přístup některých advokátů**, kteří rodiče zastupují, kdy si mnohdy věc, týkající se nezletilého dítěte, která má být projednávána v zájmu dítěte, tak trochu pletou s bojem o majetek, či s trestní věcí, což situaci mnohdy velmi zkomplikuje. Jednoznačně vnímám rozdíl, pokud rodinnou věc zastupuje advokát, o kterém vím, že se mimo jiné specializuje i na rodinné věci, je nekonfliktní, empatický, oproti advokátovi, pro kterého je rodinná věc něčím okrajovým, či možností se zviditelnit. Bohužel bojovné řeči těchto právních zástupců málokdy vedou k dohodě rodičů, ale mnohdy naopak

rozjítří situaci natolik, že již tak dost problematické vztahy rodičů se mnohdy ještě podstatně zhorší a málokdy potom se dají již vztahy urovnat. Každá strana hájí své a zcela přestává myslet na to jedno, kterým je jejich nešťastné dítě, které se ocitlo uprostřed konfliktu. Objevuje se však část advokátů, kteří „nepřilévají olej do ohně“, psaním různých podáním očeřujících protistranu, ale při ústním jednání naopak pomáhají soudu vést rodiče k uzavření dohody.

Svoji nezastupitelnou roli v řízení o poměrech nezletilých dětí **sehrává** i orgán sociálně-právní ochrany dětí (zkráceně **OSPOD**). OSPOD v některých případech ještě před vlastním soudním jednáním jedná s rodiči a snaží se dosáhnout mezi nimi uzavření dohody, kterou soudu potom následně rodiče předloží ke schválení. OSPOD také může v souladu s ust. § 12 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) uložit rodičům svým rozhodnutím povinnost využít pomoc určeného odborníka poradenského zařízení, a to v případech, kdy rodiče nejsou schopni řešit problémy bez odborné poradenské pomoci, jedná se zejména o spory péče o děti, styk rodičů s dětmi a další. V rámci své práce s rodinou může také OSPOD pořádat takzvané „**případové konference**“, což je metoda odborné diskuse zainteresovaných subjektů nad konkrétním případem dítěte. Účelem a cílem setkání samozřejmě za přítomnosti rodičů a dítěte samotného + dalších odborníků, je nalezení nejlepšího, možného řešení a postupu všech zúčastněných. Soudci jsou informováni o pořádání těchto případových konferencí, v praxi však není jednotný názor na to, zda je vhodné, aby se soudce těchto případových setkání zúčastňoval, poukazuje se na možnost určitého střetu zájmu. Jako soudce s OSPODy úzce spolupracují i mimo jednací síň, zúčastňují se různých společných seminářů, kde si vyměňujeme zkušenosti a názory z praxe, pořádám také pro OSPODy různé přednášky.

Možnost působení na rodiče ze strany soudu k uzavření dohody se rozšířila novelizací občanského soudního řádu a přijetím zákona o zvláštním řízení soudním, kdy **soudce může účastníkům nařídít první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu tří hodin a přerušit řízení nejdéle však na dobu tří měsíců, nebo rodičům uložit účast na mimosoudním či smířčím jednání nebo na rodinné terapii nebo může soud nařídít setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie** (§ 474 odst. 1 z.z.ř.s.). Po uplynutí těchto tří měsíců, soud v řízení pokračuje (§ 100/2 o.s.ř.).

V důvodové zprávě k novele občanského soudního řádu bylo uvedeno, že **cílem** nových zákonných ustanovení je „zejména umožnit neautoritativní smíření účastníků a narovnání jejich vzájemných vztahů, přístup a chování účastníků v průběhu řízení, kdy soud účastníkům předestře možnost přerušení řízení za účelem mediace, nebo takový postup nařídí, se pak ze strany soudu bere v potaz jako dílčí otázka v procesu rozhodování o tom, kterému z rodičů bude dítě svěřeno či případně jaký bude rozsah jejich styku s dítětem. Pokud rodič odmítá možnost nalezení kompromisu s druhým rodičem ve věcech, týkajících se jejich společného dítěte, má takové jednání rovněž určitou vypovídací hodnotu o jeho výchovných předpokladech ve vztahu k dítěti a k zajištění jeho harmonického rozvoje“.

Soud také využívá možnosti spolupráce s různými zařízeními a pracovišti, která poskytují odbornou pomoc, bohužel však není dostatek takovýchto pracovišť, na kterých by

bylo možné např. realizovat asistované styky rodičů s dětmi k navázání kontaktů a postupného rozvíjení vztahů mezi rodičem a dítětem. Tato zařízení mnohdy odborně pracují i s rodiči a pomáhají tak soudu k urovnání rodičovského konfliktu. Soudy těchto možností využívají, v některých případech se za pomoci odborníků podaří v zájmu dětí přimět rodiče ke spolupráci a urovnat jejich konflikt. Já sama využívám několik pracovišť.

Velký důraz při své rozhodovací činnosti kladu na zjištění názoru a pohovoru s nezletilým dítětem. Právo dítěte být slyšeno je upraveno v celé řadě mezinárodních smluv i vnitrostátních předpisů. Dítěti se tak dává možnost, aby bylo slyšeno v soudním řízení, které se ho dotýká, ať už přímo nebo prostřednictvím zástupce či příslušného orgánu OSPODu. Při vedení rozhovoru přistupuji k dítěti vždy individuálně, citlivě, je třeba samozřejmě zohlednit věk a vývojové schopnosti nezletilého. Tomu se snažím přizpůsobit i prostředí, kde s dítětem hovořím, touto místností je moje kancelář. Kancelář jsem si přizpůsobila, vybavila jsem si ji fotografiemi a obrázky dětí, pohodlnou barevnou sedací soupravou, mám zde celou řadu hraček, knížek, plyšových zvířátek. S dítětem hovořím za účasti sociální pracovnice, tj. bez rodičů, příp. právních zástupců. Snažím se s dítětem navázat vztah, pochopit, jak celou situaci dítě vnímá. Nikdy na dítě netlačím, a pokud vidím, že dítě je značně vystresované, nechce odpovídat, na pokraji pláče, pohovor ukončím. Mnohdy poté, co mi dítě sdělí svůj názor a přání, změní rodiče svůj nepřátelský postoj vůči sobě, uvědomí si, jak moc dítěti ubližují a nakonec společně dojdou k dohodě. Někdy nastanou situace, že si dítě vyslechnu i na jiném místě, než je např. soud, např. ve škole, samozřejmě opět za účasti kolizního opatrovníka. Navíc zde mám možnost i získat informace od třídních učitelů, nejen o dítěti, ale i o přístupu obou rodičů.

Dalším článkem v procesu řešení rodinněprávních věcí před soudem **je znalecké zkoumání.** Za svoji praxi jsem nechala zpracovat celou řadu posudků, některé byly výborné, jin průměrné, někdy však neřekly víc, než jsem měla možnost poznat z osobního kontaktu s rodiči při projednávání věci v jednací síni. Znalecké posudky samozřejmě mají svůj význam a v některých případech se bez nich soud neobejde. V posledních letech sleduji, že jsou však znalci velmi přetíženi a potom trvá vypracování znaleckého posudku i několik měsíců.

Ve svém příspěvku jsem se vám snažila popsat, jaké jsou možnosti projednávání rodinných věcí v České justici, kdy **mojí snahou** je, ale i snahou řady dalších soudců pracovat tak, aby bylo možné Českou justici považovat za **justici vstřícnou a přátelskou dětem.**

Před několika týdny jsem se zúčastnila velmi zajímavé přednášky **anglického soudce dr. Crichtona**, týkající se přístupu soudce k nezletilým dětem v Anglii. Tato přednáška byla pro mne velmi inspirativní. Pochopila jsem, že i v Anglii není jednoduché rozhodovat ve věcech, týkajících se nezletilých dětí, a že i zde jsou mnohdy vztahy mezi rodiči velmi vyhrocené. Velice se mi líbila zejména jedna myšlenka, kdy podle pana soudce však trvalo 12 let, než se tento záměr podařilo prosadit do zákona. Jedná se o jakýsi „**kurz rodičovství**“, je to informační program, zaměřený na rodičovství, kdy soud může poslat rozhádané rodiče na osm týdnů do onoho „kurzu“. Takovýto kurz je hrazen státem, soudce v souladu se zákonem může tuto povinnost rodičům uložit.

Na závěr bych si dovolila říci pár slov o postavení rodinněprávních soudců v České justici a jejich snaze něco změnit.

Nejsou nám lhostejné osudy dětí, o kterých rozhodujeme, není nám lhostejný stav českého zákonodárství a není nám lhostejný stav České justice v oblasti rodinného práva.

Myslím si, že mně mnozí dáte za pravdu, když zde řeknu, že **rodinné právo je v České republice dlouhodobě podceňovanou agendou**, v podstatě na okraji zájmu oproti ostatním druhům práva. Přitom rodinněprávní agenda je velmi náročná a ne každý soudce může tuto agendu soudit. Mnozí soudci odchází z jednací síně vyčerpáni, přesto vám však mnohý z nich dokáže říci, že by tuto svoji práci neměnil a dělá ji rád, považuje ji za svoje poslání.

Řadu let se scházela v Praze pod vedením paní doktorky Nové skupina opatrovnických soudců, kde se řešila celá řada zajímavých otázek z rodinného práva. Na školení rodinněprávních soudců v roce 2011 byla potom přednesena možnost **vytvoření profesního sdružení soudců**, kteří řeší rodinněprávní a opatrovnické věci. Většina přítomných soudců vyjádřila podporu vzniku takové organizace a bylo **založeno Sdružení rodinněprávních a opatrovnických soudců**.

V současné době má toto Sdružení kolem **160 členů**, a to nejen soudců, státních zástupců, advokátů a dalších odborníků.

Cílem této organizace je vzájemné setkávání, předávání si poznatků a zkušeností v oblasti rodinného práva, prohlubování součinnosti pracovníků justice s pracovníky dalších oblastí, jako jsou psychologové, sociální pracovníci, advokáti, pracovníci v oblasti legislativy, s akademickými pracovišti apod.

Na základě výzvy Výboru pro práva dítěte naše Sdružení zpracovalo **vyjádření k nejzávažnějším problémům v rodinněprávním a opatrovnickém soudnictví**. V tomto vyjádření jsme mimo jiné uvedli, že věcem rodinněprávním by se měli věnovat především **soudci s profesními i životními zkušenostmi**, poukázali jsme na **nedostatek specializace** v této agendě, hovoříme zde také o tom, že **chybí systematická a sjednocující judikatura**, poukazujeme na nedostatečné zajištění při plnění základních úkolů, jako jsou prostory pro provádění pohovoru s dětmi, či specializovaná odborná pracoviště a další.

Oblast rodinného a opatrovnického práva vykazuje určitá specifika proti jiným právním odvětvím, spočívající mimo jiné v tom, že se **přímo a bezprostředně dotýká života každého občana**. Současná podoba rodiny je výsledkem dlouhodobého vývoje a s tím souvisí i vývoj rodinného práva. **Všichni, kteří mají zájem řešit věci a problémy, které se v praxi objevují v souvislosti s nezletilými dětmi, by měli tyto děti především chránit.**

Děkuji vám velmi za vaši pozornost, snažila jsem se tak trochu přiblížit ve svém příspěvku práci těch, kteří v konečném důsledku o zájmech nezletilých dětí rozhodují. Ráda také uvítám náměty či připomínky k tomu, co jsem uvedla nebo vaše zkušenosti z opatrovnické justice.

METODA COLLABORATIVE LAW/PRÁVA SPOLUPRÁCE – MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ

JUDr. Anna Márová, LL.M

Cíl řešení konfliktu za pomoci metody Collaborative law/práva spolupráce je v případě řešení konfliktu v rodinném a rodičovském vztahu identický s cíli Cochemské praxe – je jím co možná nejefektivnější a nejrychlejší týmové řešení nastalého, či přetrvávajícího konfliktu aktivním zprostředkováním dialogu mezi jeho účastníky a dalšími zainteresovanými osobami za pomoci dalších odborníků z pro konflikt podstatných oblastí tak, aby vztahy do budoucna dostaly konkretizovaný řád vyhovující nejen rodičům, ale zejména jejich dětem, popř. dalším blízkým osobám.

Metoda Collaborative law/práva spolupráce se od Cochemské praxe liší osobou iniciátora mimosoudního řešení. Zatímco v Cochemské praxi impuls přichází od soudce, řešení metodou Collaborative law/práva spolupráce iniciuje advokát jedné ze stran/popř. oba advokáti stran.

Ve svém příspěvku se zaměřím na řešení následků rozvatů, protože bohužel už delší dobu všichni vnímáme zřetelnou krizi tradičního pojetí manželství. Statistiky jsou neúprosné a hovoří o vysoké rozvodovosti. Nastupující mladá generace prožívá dětství v několika mnohdy odlišných rodinných prostředích zároveň. Otázku příčin rozvodovosti a rozpadu partnerských vztahů přes její alarmující závažnost nyní ponechám stranou. Je věcí edukace v rodině samotné, ale nesporně i ve společnosti, když je bohužel zřejmé, jaké vzory a informace získáváme z médií a sociálních sítí. Ve zkratce přiblížím jednu z možností mimosoudního řešení – metodu Collaborative law/Collaborative practice/práva spolupráce (metodu CL/CP/PS).

Jsou to právě advokáti, kteří bývají prvosledově kontaktováni, nastane-li rozvat manželství, či partnerského soužití, ve chvíli, kdy rodina začíná čelit konfliktu, jehož předpokládaným výsledkem má být nově nastavené řešení rodičovských vztahů a majetkové vypořádání partnerů. V takové chvíli účastník konfliktu začasť vyhledává právní pomoc. Advokáti jsou tedy těmi, kteří mají jedinečnou možnost svým postojem při řešení takových situací pozitivním způsobem a přístupem k řešení konfliktu včas pomoci tomu, aby se z konfliktu nestal dlouhodobý soudní spor, který bude všechny zúčastněné po dlouhá léta drtit, zatímco se rodičům bude nepozorovaně rozplývat neopakovatelná možnost být se svými dětmi, být pro ně vzorem, který ony budou chtít následovat, být jim oporou a pevným zázemím, i když už ne ve společné domácnosti.

Jak mohou advokáti stran úlohu takových zprostředkovatelů transparentně naplnit, když v České republice se lze rozvést jen soudní cestou? Partneři právní poradenství vyhledají v době, kdy se rozhodli řešit právní otázky rozpadu svého vztahu, svěřením nezletilých dětí do péče, problematiku výživného, rozdělení společně nabytého majetku. Po seznámení klienta s právními možnostmi, které ve své situaci má, je na advokáta, aby svému klientu vysvětlil rovněž veškeré další cesty řešení jeho situace, a to mimosoudní cestou, které partnerům

umožní předstoupit před soud již s plně dojednanými podmínkami svého rozchodu a péče o společné děti, protože veškeré související otázky je možné na základě vlastních rozhodnutí mimosoudně dohodnout tak, aby soudu byly předloženy optimálně pouze ke schválení. Vedle mediace, která již nalézá své postavení v povědomí širší veřejnosti, je zde další metoda, které se věnují v tomto příspěvku, a to metoda Collaborative law/Collaborative practice/práce spolupráce. Nenechte se zaskočit „složitostí“ názvu, dále jej vysvětlím.

Počátky metody Collaborative law se váží ke konci 80. let 20. stol., k osobě Stu Webba¹, minessotského advokáta, který rozvinul starší modely Nestera C. Kohuta² ze 60. let z Chicaga a svého kolegy Curtis J. Romanowski³ z New Jersey, a dokázal jej natolik zobecnit a rozšířit, že v USA, zemi anglosaského právního systému, založeném na precedencích, tato metoda dostala podobu tzv. Uniform Act. The Uniform Act byl schválen v roce 2009 a v roce 2010 jej Komise pro sjednocování práva /Uniform Law Commission doplnila a schválila pod názvem The Uniform Collaborative Law and Rules. Jedná se o vzorový právní předpis pro všech 50 unijních států, rozhodnou-li se na státní úrovni právní předpis pro tuto oblast přijmout.

V roce 1990 byla v USA založena organizace International Academy of Collaborative Professionals (IACP)⁴, čítající 5.000 členů z 324 pracovních skupin z celého světa, která každoročně převážně ve Spojených státech pořádá konference především k problematice řešení sporů v rodinněprávním kontextu. V roce 2004 byla v Dallasu založena organizace Global Collaborative Law Council (GCLC)⁵, která se zaměřuje na aplikaci metody Collaborative Law v širším kontextu občanského práva. V České republice byla v roce 2010 založena obecně prospěšná společnost Evropský institut pro smír, mediace a rozhodčí řízení, o.p.s. (ESI)⁶, ESI se v roce 2014 stala jedním se zakladatelů European Network for Collaborative Practice (ENCP). Při České advokátní komoře pracuje od roku 2012 sekce pro ADR, do její agendy spadá práce s touto metodou.

Co tato metoda tedy v praxi znamená? Jak může fungovat v našem právním systému? Metoda Collaborative law se vedle základní negociace a mediace řadí k tzv. soft ADR, k měkkým alternativním (nebo také někdy slycháváme „A“ ve zkratce vysvětlovat jako „appropriate“) metodám řešení sporu. Výsledné řešení není tvořeno třetí osobou, která autoritativně rozhodne na základě předložených faktů, ale samotnými stranami konfliktu, které jsou k řešení motivovány možnostmi optimálně a pro všechny zúčastněné vhodně rozhodnout o budoucnosti své i svých dětí.

¹ Stu Webb, Ron Ousky: *The Collaborative, The Revolutionary Method That Results in Less Stress, Lower Costs, and Happier Kids—without Going to Court* (Hudson Street Press, 2006)

² Kohut, Nester C. : *Therapeutic Family Law; a complete guide to marital reconciliation*, 2.vydání, Chicago: 1968, Family Law Publications

³ Curtis J. Romanowski, *Progressive Divorce: A 4-Phases Outcome-Driven Approach to Nonlitigated Dispute Resolution, Matrimonial Strategist*, č. 7/2002

⁴ www.collaborativepractice.com

⁵ www.collaborativelaw.us - obsahem je i dostupná literatura na Amazon

⁶ www.esi-eu.cz, www.enclp.eu, www.collaborativelaw.cz

Strany ve strukturovaném procesu řešení podporují jejich advokáti vyškolení v této metodě řešení (60 hodin základního školení v mediaci, 20 hodin nadstavbového školení v metodě CL/CP/PS). Takto postavený základní tým může být ad hoc rozšířen o odborníky z dalších oblastí. V případě rodinných/partnerských konfliktů to mohou být podle potřeb kouč/ové, dětský specialista, v jiných typech sporů finanční, daňový poradce, popř. další specialisté, jejichž odbornost je pro řešení konfliktu třeba. Práci v úzkém týmu klienti + advokáti označujeme jako práci metodou Collaborative law, práci v rozšířeném týmu za Collaborative practice. Český ekvivalent, se kterým pracovaly po prvních zkušenostech v zahraničí advokátky JUDr. Eva Vaňková a JUDr. Marie Brožová, a pod níž s metodou začaly v roce 2006 české kolegy seznamovat, zní právo spolupráce. Používáme často zkratku zahrnující všechny alternativy názvu - Metoda CL/CP/PS

Metoda se odlišuje od prostého vyjednávání tím, že obě strany konfliktu a jejich advokáti uzavírají na začátku procesu čtyřstrannou smlouvu o řešení konfliktu za pomoci metody. Obsahem této smlouvy je mimo nezbytných náležitostí, které zákon k uzavření inominátní smlouvy vyžaduje, i speciální ujednání o tom, že se strany zavazují konflikt řešit mimosoudně, předložit si navzájem všechny potřebné informace a podklady umožňující nalézat řešení, sdělovat si výsledky jednání, která o tématu proběhla mimo společné jednání. Důležitým prvkem, na kterém je metoda postavena, je tzv. diskvalifikační doložka. Tato doložka stanoví, že v případě, že nedojde mezi stranami k dohodě nebo kterákoli ze stran od smlouvy odstoupí, nesmí advokáti stran, kteří je zastupovali v tomto způsobu řešení, strany právně zastupovat u soudu, ani u soudu vystupovat v roli svědka. Důvodem začlenění této doložky je fakt, že od procesu může kterákoli ze stran kdykoli odstoupit, ale ta před ukončením v kontextu uzavřené doložky zvažuje, jakou oporu do budoucna ztrácí, co pro ni bude znamenat opakování jednotlivých jednání před soudem.

Jaké fáze má řešení touto metodou? Jestliže se advokát dohodne po vysvětlení procesu se svým klientem na řešení metodou CL/CP/PS, je nutné, aby ke stejnému rozhodnutí dospěla i druhá strana konfliktu a její advokát a strany si se svými advokáty podepsaly příkazní smlouvu o poskytnutí právní služby a řešení jejich konfliktu za pomoci metody CL/CP/PS. Advokáti společně připraví inominátní smlouvu o řešení metodou CL/CP/PS. Ve smlouvě je třeba upravit veškeré principy procesu (mlčenlivost, dobrovolnost, transparentnost, důvěrnost) a pravidla jednání (sjednání bloků jednání, vzájemný respekt pro prostor k vyjádření, diskvalifikační doložka, atd.), hrazení nákladů prizvaných odborníků, fáze procesu tak, aby bylo možné na nich v průběhu řešení stavět. Tuto smlouvu podepisují všichni zúčastnění – strany i jejich advokáti. Po podpisu smlouvy strany dohodnou místo a čas prvního 3-4 hodinového bloku jednání.

Při jednání vytvoří advokáti prostor pro to, aby jejich klienti mohli všem společně nerušeně poskytnout popis konfliktu bez časového a věcného nátlaku. Pečlivé a důsledné shromáždění vstupních údajů je velmi podstatné, byť proces samotného řešení není zaměřen na minulé události, ani hledání viníků, ale zaměřuje se na budoucnost. Oba advokáti společně pomáhají klientům technikami aktivního naslouchání ke zvládnutí sběru dostupných a využitelných informací. Osvětlení očekávání umožní definovat si předměty jednání a v jejich rámci určit priority. Jestliže strany potřebují pro následná rozhodnutí vstupní data od dalších osob, které

se podílejí na péči o jejich děti (nejčastěji prarodičů, ale i např. chův, ostatních na péči se podílejících rodinných členů), jsou tyto osoby po dohodě účastníků rovněž přizvány, aby bylo možné pracovat s jejich názory. Jakákoli jednání k řešeným věcem s třetími stranami, např. OSPOD apod. jsou z hlediska výsledků komunikována všem účastníkům tak, aby s nimi bylo možné společně pracovat.

Strany se scházejí v takovém počtu bloků jednání, který je k řešení třeba. Frekvence jednání, čas a místo záleží pouze na věcech zúčastněných. Nejsou dány jakékoli mandatorní lhůty. Advokát je svému klientu při jednání stále nápomocen, i přes hledání vstřícných a vzájemně výhodných alternativ stále vykonává právní službu v jeho prospěch. Pečlivě s klientem rozebírá důsledky zvažovaných alternativ tak, aby byly chráněny oprávněné zájmy klienta a prosazována jeho práva v kontextu práv ostatních účastníků. Téma nejlepší zájem klienta v tomto kontextu vydá na samostatný příspěvek, proto jej zčásti ponecháme stranou. Pouze se ve zkratce dotknu Evropské úmluvy o výkonu práv dětí navazující na Úmluvu OSN o právech dítěte, která je do českého právního řádu zahrnuta pod č. 54/2001 Sb.m.s. Úmluva odkazuje na nejlepší zájmy dětí, umožnění jejich přímé či zprostředkované účasti na soudních řízeních v rodinných věcech, mimo jiné i v otázkách pobytu a práva styku, zajištění náležitého informování konfliktem dotčených dětí a patřičné respektování názorů dětí v daných otázkách. Úmluva vyslovuje domněnku, kterou je vhodné chápat jako imperativ, že v případě sporu je žádoucí, aby se rodina pokusila dospět k dohodě před tím, než je záležitost podána k soudu. Jedním z takových způsobů řešení je i metoda Collaborative law.

Po předestření všech myslitelných řešení a výběru řešení, v nichž se protnul zájmy účastníků, dochází k sestavování dohody. Dohoda může být sestavena „na zkoušku“ s tím, že se strany opět sejdou ve sjednaném termínu a vyhodnotí její fungování, nebo je možné postupovat v dílčích krocích od zásadního k méně podstatnému tak, aby strany získaly pravidla alespoň v části řešených otázek, aby se nově nastavený systém mohl osvědčit, zažít se. Prostor pro pozitivní kreativitu není omezen. Cílem je fungující model rodičovství bez každodenního partnerského soužití rodičů, úprava všech souvisejících otázek, vypořádání majetkových poměrů. Dohody zpracovávají advokáti stran, kteří jsou celou dobu procesu aktivně přítomni, mají tedy veškeré informace tak, aby mohli sestavit dohody, které soud schválí a zajistí tak jejich vykonatelnost.

Závěrem je třeba říci, že metoda je funkční, nikoli však všeobjímající. Vždy se setkáme s určitým počtem klientů, popř. protistran, které nebudou schopny z různých důvodů dohodu touto cestou, ani jinou smírnou cestou uzavřít, autoritativní rozhodnutí soudu budou napadat do vyčerpání všech prostředků a sil, jejich děti osvobodí pouze zletilost. Je to realita, ale nemůže odradit od práce s těmi, kteří mimosoudní cesty schopni jsou a jsou ochotni se na ni

INTERDISZIPLINÁŘE ZUSAMMENARBEIT DER PROFESSIONEN IM FAMILIENKONFLIKT

Jürgen Rudolph

Die Praxis der interdisziplinären Zusammenarbeit der Professionen/Institutionen im Familienkonflikt (in Deutschland auch als Cochemer Praxis bezeichnet) trägt der Situation der betroffenen Kinder Rechnung und verfolgt nicht zuletzt das Ziel, eine Haltungsänderung der Konfliktparteien zu erreichen. Dies kann allerdings nur gelingen, wenn ein entsprechender Paradigmenwechsel bei den mit dem Familienkonflikt befassten Professionen vollzogen wird. Hierzu bedarf es einer verpflichtenden Aus- und Fortbildung u. a. betreffend Grundlageninformationen zur Dynamik auseinanderdriftender Familien sowie zur Technik interdisziplinärer Zusammenarbeit.

Dabei spielt die frühe Intervention in Kindschaftsangelegenheiten, die nicht mit einem „kurzen Prozess“ zu verwechseln ist, eine entscheidende Rolle.

I.

Die **Zielsetzungen, Grundlagen und Arbeitsweise** der entsprechend notwendigen interdisziplinären Kooperation (Cochemer Praxis) sind daher wie folgt zu beschreiben:

1.

Das Ziel: *Wiederherstellung gemeinsamer elterlicher Handlungsfähigkeit auch in hochstreitigen Fällen.* Diese Zielsetzung orientiert sich nicht an der familiären Situation vor der Trennungsphase, sondern an den Möglichkeiten der neuen Lebenssituation der Eltern. Es handelt sich deshalb um eine sehr bescheidene Zielsetzung, nämlich, die Eltern wegen der minimalsten Belange der Kinder wieder miteinander ins Gespräch zu bringen. Als Ergebnis – auch eines gerichtlichen Verfahrens – soll eine Entscheidung stehen: die Entscheidung der Eltern. Aufgrund der Erfahrungen aller Professionen konnte indessen festgestellt werden: Eltern, deren Sichtweise von einem hochstreitigen, sie ihrer elterlichen Autonomie beraubenden Paarkonflikt bestimmt wird, sind häufig nicht in der Lage, die Interessen und Wünsche ihrer Kinder (Kinderperspektive) wahrzunehmen und können ihnen daher auch nicht entsprechen. Um den Eltern eine Änderung ihrer Sichtweise zu ermöglichen, hatten auch die mit dem Familienkonflikt befassten Professionen ihre Sichtweise zu ändern und an der Kinderperspektive zu orientieren.

2.

Der Weg: *Konkrete Umsetzung der Vernetzung.* Der Arbeitskreis begann sodann mit der umgehenden Realisierung des Netzwerks, indem sämtliche Beteiligte übereinkamen, als Ansprech- und Mitwirkungspartner für jede andere Profession unmittelbar zur Verfügung zu stehen. Das unter der Zielsetzung eines elterlichen Minimalkonsenses nunmehr von den

Professionen gebildete Netz bestimmte fortan die Bedingungen des elterlichen Konfliktes; d.h. die Professionen – und damit auch die Kinder – waren nicht mehr Instrumente der streitenden Eltern, sondern übernahmen ihrerseits die Konfliktsteuerung.

3.

Die Methode: *Verzahnung der Kompetenzen und Leistungen.* Unter dem gemeinsam gesteckten Ziel hatte somit jede Profession die Möglichkeit, jederzeit auf die Kompetenzen und Leistungen der jeweils anderen Profession zuzugreifen. Wenn beispielsweise Mütter oder Väter im eskalierenden Konflikt anwaltliche Hilfe in Anspruch nehmen, fordern die Anwälte schon im Vorfeld des gerichtlichen Verfahrens die Eltern auf, die Unterstützungsangebote der Beratungsstellen bzw. des Jugendamtes wahrzunehmen. Soweit in diesem Stadium bereits beide Elternteile durch Anwälte vertreten sind, sind diese dazu übergegangen, sich direkt miteinander in Verbindung zu setzen, um die Eltern zu entsprechenden Verhaltensweisen zu ermuntern. Diese Initiative der Anwälte hat dazu geführt, dass zahlreiche streitende Eltern, bevor es zu einem gerichtlichen Verfahren kommt, die Beratungsangebote des Jugendamtes bzw. weiterer Beratungsstellen abfragen. Infolgedessen werden zumindest in einem Teil der Streitigkeiten Gerichtsverfahren vermieden. Soweit in den übrigen Konfliktfällen das Familiengericht angerufen wird, kann die bereits von den Eltern in Anspruch genommene Beratungshilfe in das Verfahren integriert werden. Setzen sich die Eltern indessen vor der Beauftragung eines Rechtsanwalts mit einer der übrigen Institutionen/Professionen, z. B. einer Beratungsstelle oder dem Jugendamt, in Verbindung, so werden sie bereits hier neben der ihnen gewährten Hilfe zur Konfliktlösung über die Funktion und das Zusammenwirken der zu beteiligten Professionen und deren Zielsetzung informiert.

4.

Die Grundlage: *Gleichwertigkeit der jeweiligen Leistungen.* Die mit dem Elternkonflikt befassten Professionen und Institutionen, nämlich Beratungsstellen, Jugendamt, Anwälte, Familiengericht sowie Sachverständige, können sich unter den Vorgaben der in Cochem getroffenen Konvention in nahezu idealer Weise ergänzen. Aus diesem Grunde ist die Qualität der von allen Professionen zu erbringenden Beiträge als gleichwertig zu erachten. Diese Einschätzung ist Grundlage der Verzahnung der jeweiligen Kompetenzen und steht auch nicht im Widerspruch zu den unterschiedlichen Funktionen und Aufgabenstellungen der beteiligten Institutionen und Professionen. Dies folgt bereits aus der Erkenntnis, dass bei fehlender Mitwirkung auch nur einer der erwähnten Professionen das restliche Netz nicht mehr funktionsfähig und damit die hier beschriebene Praxis nicht mehr umsetzbar ist. Das Wissen um die Grenzen der jeweils eigenen Kompetenzen sowie um die damit verbundenen großen Chancen der jeweils anderen Kompetenzen bestätigt diese These: Das Ganze ist mehr als die Summe seiner Teile.

Zur Verdeutlichung kann man den Vergleich mit einem Automobil heranziehen: Dem Familiengericht kommt dabei die Funktion des Motors zu. Fehlt auch nur ein Rad an diesem

Konstrukt, ist es nicht mehr fortbewegungsfähig, mögen seine übrigen Bestandteile auch von allerbesten Qualität sein.

5.

Unabdingbares Element der **Arbeitsweise**: *Die frühe Intervention*. Sie ist elementares präventives Instrument des Netzwerks und hat sich als ausgesprochen deeskalierend erwiesen.

II.

Die Leistungsteile der in Kindschaftssachen beteiligten Professionen lassen sich am besten an sogenannten Standardabläufen darstellen:

1.

Anwälte: In der Praxis hat sich erwiesen, dass in hochstreitigen Kindschaftsverfahren Eltern spätestens während des familiengerichtlichen Verfahrens beide anwaltlich vertreten sind. Dabei hat sich nicht selten gezeigt, dass die von den Rechtsanwältinnen verfassten verfahrenseinleitenden Schriftsätze geeignet sind, Missverständnisse und damit das Konfliktpotential zu fördern. Dies hat nicht selten seine Ursachen darin, dass die von den Eltern an die Anwälte gegebenen Informationen von diesen „justiziabel“ formuliert werden, d.h. unter den Gesichtspunkten gesichtet und vorgetragen werden, die für die erwünschte gerichtliche Entscheidung zweckmäßig erscheinen.

Wenn nunmehr der andere Elternteil diesen Schriftsatz zur Stellungnahme erhält, sieht er sich regelmäßig nicht in der Lage, in dem dort strukturierten Sachverhalt auch nur im Ansatz eigene Anteile wiederzuerkennen. Er wird daher den von ihm beauftragten Anwalt bitten, sich mit diesem Schriftsatz auseinanderzusetzen. Er erteilt seinem Anwalt dazu die notwendigen Informationen, die nicht nur die ihm zur Last gelegten negativen Eigenschaften entkräften, sondern darüber hinaus beweisen sollen, dass es gerade der andere Elternteil ist, der sich in jeder Hinsicht als völlig unqualifiziert erwiesen hat. Damit schickt sich die Auseinandersetzung an, sich nicht mehr mit den Kindern, sondern mit sich selbst sowie mit ihren Protagonisten, den Eltern, zu beschäftigen. Es wird die sogenannte „schmutzige Wäsche“ gewaschen. Die häufig der Trennung vorausgegangenen Verletzungen finden nunmehr eine strukturierte Fortsetzung. In dieser Arena der familiären Tragödie hat eine Kinderperspektive keinen Platz mehr.

Um diesem fast zwangsläufigen Phänomen zu begegnen, umfasst das anwaltliche Agreement der Cochemer Konvention u.a., dass in Aufenthalts-(ehemals Sorge-) bzw. Umgangsrechtsverfahren keine Konfliktstrategien verfolgt werden. Mit Ausnahme einer auf den notwendigen Sachverhalt beschränkten Antragsschrift werden keine Schriftsätze mehr gewechselt, um der – in Kindschaftssachen vorrangig anberaumten – mündlichen Verhandlung den für eine Konfliktschlichtung erforderlichen Spielraum zu geben.

Von allen Anwälten wird übereinstimmend berichtet, dass hieraus eine neue Vertrauenskultur entstanden ist, die maßgeblich zur Entschärfung des Elternkonflikts beiträgt. In diesem Zusammenhang erscheint bemerkenswert, dass bei herkömmlicher Verfahrens- und Sichtweise die Professionen der Rechtsanwälte von den Jugendämtern und auch Richtern häufig als konfliktverschärfend wahrgenommen wird. Dieser Eindruck resultiert nicht zuletzt daraus, dass der herkömmliche Umgang der beteiligten Professionen mit dem Elternkonflikt die Verfahrensbevollmächtigten der Eltern geradezu nötigt, die besagte „schmutzige Wäsche“ zu waschen, um die Positionen ihrer Mandanten nicht zu gefährden.

Demgegenüber hat sich das gegenteilige Bild bestätigt: Die Rechtsanwälte erweisen sich im Vergleich zu den weiter beteiligten Professionen als die am ehesten aufgeschlossenen Professionen dieser interdisziplinären Zielsetzung und Verfahrensweise. Allerdings unter einer unabdingbaren Voraussetzung: Die – nachstehend weiter beschriebene- Umsetzung muss uneingeschränkt verlässlich sein.

2.

Familiengericht: Der Part des Familiengerichts besteht darin, in Kindschaftsstreitigkeiten gleich welcher Art innerhalb von zwei Wochen einen Termin anzuberäumen, an welchem die Eltern, die Anwälte sowie die zuständigen Mitarbeiter des Jugendamtes teilnehmen.

Aufgrund der erheblichen Belastung des Familiengerichts geht diese frühe Terminierung in Kindschaftssachen zulasten anderer Verfahren. Die Priorität, die dadurch den Kindschaftsstreitigkeiten eingeräumt wird, ist durch die dynamische Lebenssituation der Kinder und deren erhebliche Auswirkungen begründet. Verfestigt sich der jeweilige Status quo eines Kindes im Elternstreit, schwindet die Chance einer anderweitigen Regelung. Auch dann, wenn diese ursprünglich im Interesse der Kinder die am besten geeignete gewesen wäre. Dies gilt insbesondere für das Kleinkindalter, in dem ein Kontaktabbruch von sechs Monaten nicht selten zum dauerhaften Verlust eines Elternteils führt. Eine nicht unverzügliche familiengerichtliche Intervention, deren Kriterien bereits in einem sehr frühen Gespräch mit allen Beteiligten abgesteckt werden können, stellt damit bereits ihrerseits eine Regelung dar und kommt einer Entscheidung gleich.

Diese gerichtliche Verfahrensweise wiederum entspricht dem zuvor beschriebenen Agreement der Anwälte, welches ansonsten ins Leere laufen würde. In dem sodann kurzfristig anberaumten gerichtlichen Termin beginnt das Gespräch daher mit allen Beteiligten sozusagen beim Stande „Null“. Dem anderen Elternteil entstehen dadurch, dass eine von ihm oder seinem Anwalt verfasste Erwiderung nicht vorliegt, keine Nachteile. Vielmehr erhalten in diesem Termin zunächst beide Eltern umfassend Gelegenheit, ihre Vorstellungen darzulegen. Dies geschieht nicht selten im Rahmen hochstreitiger Auseinandersetzungen, die indessen durch zwei wesentliche Vorteile gekennzeichnet sind. Zum einen werden in den meisten Fällen die tatsächlichen Konfliktursachen deutlich, zum anderen kann beobachtet werden, dass dieses „Luftablassen“ vor einem, aus der Sicht der Eltern, fachkompetenten Publikum den Ansatz zu einem Entspannungsprozess bildet. Dieser kann sodann entweder bereits

während der mündlichen Verhandlung oder aber danach mit Hilfe der weiteren beteiligten Professionen erfolgreich abgeschlossen werden.

3.

Jugendamt: Das Jugendamt seinerseits hat sich in der Cochemer Konvention u.a. dahingehend verpflichtet, noch vor der kurzfristig anberaumten Gerichtsverhandlung mit allen Beteiligten in der betroffenen Familie intensiven Kontakt aufzunehmen und an allen mündlichen Verhandlungen teilzunehmen. Demgegenüber ist das Jugendamt von der Erstellung schriftlicher Berichte befreit. Diese Modalität wird von allen Beteiligten als ein Vorteil empfunden; besonders hervorzuheben ist, dass die in der mündlichen Verhandlung erfolgte Stellungnahme der Mitarbeiter des Jugendamtes aufgrund der kurzfristigen Terminierung hochaktuell ist und daher in der Regel eine sehr qualifizierte Gesprächsgrundlage darstellt. Darüber hinaus gelingt es den Mitarbeitern des Jugendamtes nicht selten, mit den Eltern unter dem Eindruck des kurzfristigen bevorstehenden Gerichtstermins eine einvernehmliche Lösung zu erarbeiten.

4.

Beratungsstelle: Gelingt es in der gerichtlichen Verhandlung nicht, mit den streitenden Eltern eine einvernehmliche Regelung zu finden, werden die Möglichkeiten der Beratungsstelle in Anspruch genommen.

Die hierfür erforderliche Mitwirkung der Eltern wird ihnen als unverzichtbarer Bestandteil ihrer Verantwortung und damit der elterlichen Sorge abverlangt. Zeichnet sich während einer Verhandlung ab, dass die Eltern (noch) nicht in der Lage sind, eine Kommunikationsebene zu finden, die eine Regelung ermöglicht, wird das Verfahren unterbrochen. Noch aus der mündlichen Verhandlung heraus begleitet eine Mitarbeiterin oder ein Mitarbeiter des Jugendamtes die betroffenen Eltern zur Beratungsstelle, die unverzüglich – spätestens innerhalb von zwei Wochen – an die Eltern den ersten Termin vergibt.

Während für die Eltern das Fortbestehen ihrer Betreuung insoweit offensichtlich ist, bleibt es nunmehr der Beratungsstelle überlassen, ihrer Kompetenz entsprechend in vollständiger Autonomie über ihr weiteres Vorgehen – auch was die zeitliche Dauer anbetrifft – zu entscheiden. Während der Inanspruchnahme der Hilfe der Beratungsstelle findet keine Korrespondenz zwischen der Beratungsstelle und dem Gericht statt; die insoweit erforderliche Kommunikation erfolgt auf der Ebene Familiengericht/Anwälte.

In der vorausgegangenen Gerichtsverhandlung wurde bereits ein neuer gerichtlicher Termin bestimmt, der die in der Beratung während sechs Monaten gesammelten Erfahrungen berücksichtigt. In diesem Termin wird dann die von den Eltern gefundene Lösung protokolliert. Kann bis zu diesem Termin eine Regelung mit den Eltern nicht erarbeitet werden, weisen die Anwälte hierauf rechtzeitig hin und beantragen die Anberaumung eines neuen Termins in einem von ihnen vorgeschlagenen Zeitraum.

5.

Sachverständige: Für den Fall, dass im Elternstreit weniger die Möglichkeiten der Beratungsstelle als vielmehr die Einholung eines familienpsychologischen Gutachtens durch entsprechende Sachverständige angezeigt erscheint, haben diese gleichzeitig Lösungsvorschläge zu unterbreiten und sind angehalten, mit den Eltern Lösungen zu erarbeiten.

Dabei stehen sie im Kontakt mit den Anwälten und dem Gericht und werden in ihrer lösungsorientierten Arbeit von allen beteiligten Professionen unterstützt. Eine gerichtliche Terminbestimmung erfolgt in der Regel gleichzeitig mit der Vergabe des Sachverständigengutachtens, für welches eine durchschnittliche Dauer von zwei Monaten angesetzt ist. Kommt es im Rahmen der Tätigkeit des Sachverständigen zu einem Konsens der Eltern, unterbleibt eine schriftliche Gutachtenerstellung.

III.

Darüberhinaus können weitere Funktionen, wie z. B. Verfahrensbeistände oder/und Mediatoren integriert werden.

IV.

Die interdisziplinäre Praxis sämtlicher mit dem Familienkonflikt befassten Professionen/Istitutionen im Familiengerichtsbezirk Cochem wird vielfach als „Cochemer Modell“ bezeichnet und dadurch Missverständnissen ausgesetzt. Dies rührt nicht zuletzt daher, dass mit dem Begriff „Modell“ häufig eine statische Konstruktion assoziiert wird, während die hier beschriebene Cochemer Praxis gerade das Gegenteil darstellt.

Sie unterliegt einer ständigen, offenen Entwicklung, nicht zuletzt, weil sie einen gesellschaftlichen Prozess, nämlich den der familiären Auflösung in all seinen Facetten, begleitet und in seiner Dynamik nicht nur nachvollzieht, sondern darüber hinaus auch präventiv und deeskalierend auf ihn eingeht. Diese Wechselwirkung wird insbesondere durch Form und Inhalt der interprofessionellen Kooperation sowie deren Transparenz gewährleistet, wie sie nachstehend kurz beschrieben wird.

Betrieb und Pflege: Die Repräsentanten und Mitarbeiter sämtlicher vorher beschriebener Professionen und Institutionen (Anwälte, Familiengericht, Jugendamt, Beratungsstelle und Sachverständige) treffen sich einmal monatlich, um die Effektivität sowohl der Kooperation als auch der individuellen Arbeitsweise mit der vorstehend beschriebenen Zielvereinbarung abzugleichen. Diese monatlichen Sitzungen finden abwechselnd bei einer der beteiligten Professionen bzw. Institutionen, d.h. im Familiengericht, im Jugendamt, in einer Beratungsstelle sowie einer Anwaltskanzlei statt. Die Moderation der jeweiligen Sitzungen wird dabei jeweils von der gastgebenden Profession übernommen. Diese Sitzungen beginnen um 18 Uhr, um insbesondere auch den Anwälten eine Teilnahme zu ermöglichen. In jeder Sitzung werden bereits Termin und Ort für die Sitzung des darauffolgenden Monats festgelegt. Über jede Sitzung wird ein Protokoll angefertigt, so dass auch der Personenkreis, der an der

Teilnahme einer oder mehrerer Sitzungen verhindert ist, über den jeweiligen Stand informiert ist. Die Logistik, d.h. vor allem die Kommunikation zwischen den Sitzungen wie Einladung, Versendung der Protokolle, Weiterleitung von Informationen, Pflege der Homepage usw., wird von dem Jugendamt übernommen.

Die Sitzungen umfassen regelmäßig drei Teile:

1. Erörterung aktueller Informationen und Fragen,
2. Bestandsaufnahme der Kooperation und Konsequenzen,
3. Interne und externe Fortbildung nach Maßgabe eines mittel- bzw. langfristig erstellten Themenkatalogs zu Problemfeldern wie
 - das Kind im Scheidungsverfahren
 - fortdauernde Elternverantwortung und Sorgerecht
 - Multinationale/multikulturelle Familienstrukturen und –konflikte
 - Kindschaftsrecht
 - Unterhaltsrecht
 - begleiteter Kontakt
 - Trennungs-/Scheidungskinder in Kitas und in der Schule
 - Gewalt gegen Kinder
 - Sexueller Missbrauch
 - Pflegekinder
 - Bindungen des Kindes
 - entfremdende Eltern – entfremdete Kinder
 - Anwalt des Kindes
 - Mediation (Vermittlung) und ihre Möglichkeiten
 - und anderes mehr

V.

Um diese Standards sicherzustellen, insbesondere flächendeckend einzurichten, bedarf es verpflichtender rechtlicher Rahmenbedingungen, die sowohl die notwendige Ausbildung als auch die Organisation entsprechender Netzwerkarbeit beschreiben. Mit dieser Verpflichtung wiederum hat ein entsprechendes Aus- und Fortbildungsangebot zu korrespondieren. Dabei haben bereits zahlreiche solcher Aus- und Fortbildungsveranstaltungen ergeben, dass diese interdisziplinär, d.h. von allen Professionen für alle Professionen durchgeführt werden sollten.

INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE PROFESÍ V RODIČOVSKÉM KONFLIKTU

Jürgen Rudolph

Praxe interdisciplinární spolupráce profesí / institucí v rodičovském konfliktu (v Německu označovaná jako Cochemská praxe) zohledňuje situaci dětí dotčených rodičovským konfliktem a mimo jiné si klade za cíl dosáhnout změny postoje stran konfliktu, tj. rodičů. To se ovšem může podařit pouze tehdy, pokud u profesí zabývajících se rodičovským konfliktem dojde ke změně v přístupu a myšlení. K tomu je potřeba odpovídající vzdělání a navazující zvyšování kvalifikace, týkající se mimo jiné základních informací o dynamice rozpadajících se rodin a technik interdisciplinární spolupráce.

Přítom rozhodující roli hraje včasná intervence do záležitostí týkajících se dítěte, kterou není možné zaměřovat s „krátkým procesem“.

I.

Stanovení cíle, základy a způsob práce vhodné interdisciplinární spolupráce (Cochemské praxe) jsou tedy popsány následovně:

1.

Cíl: *Obnovení schopnosti rodičů společně jednat i ve vysoce konfliktních případech.* Tento cíl se nezaměřuje na rodinnou situaci před fází rozchodu, nýbrž na možnosti rodičů v jejich nové životní situaci. Jedná se tedy o velmi minimalistické stanovení cíle, totiž přimět rodiče opět k vzájemnému dialogu kvůli nejzákladnějším potřebám dětí. Jako výsledek – i soudního řízení – má vzejít rozhodnutí: rozhodnutí rodičů. Na základě zkušeností všech profesí bylo zatím zjištěno: Rodiče, jejichž pohled na věc je ovlivněn vysoce vyhoceným partnerským konfliktem, který je zbavuje jejich rodičovské autonomie, často nejsou schopni vnímat zájmy a přání svých dětí (perspektivu dětí) a také jim proto nemohou vyhovět. Aby mohly pomoci rodičům změnit jejich úhel pohledu, musely nejprve profese zabývající se rodičovským konfliktem změnit svůj pohled na věc a orientovat se na perspektivu dětí.

2.

Prostředek: *Konkrétní realizace propojení jednotlivých profesí.* Pracovní skupina začala neodkladně pracovat na vytvoření sítě, v níž všichni zúčastnění souhlasili, že budou bezprostředně k dispozici jako kontaktní osoby i spolupracující partneři pro všechny ostatní profese. Síť vytvořená profesemi s cílem dosáhnout alespoň minimální shody mezi rodiči následně stanovila podmínky rodičovského konfliktu; to znamená, že profese – a tím také děti – už nebyly nástroji v rukou hádajících se rodičů, ale samy převzaly řízení jejich konfliktu.

3.

Způsob: Proložení pravomocí a činností. Ve snaze dosáhnout společně vytyčeného cíle má každá profese možnost kdykoliv využít pravomocí a činností, které vykonává jiná profese. Pokud například matky nebo otcové ve vyhoceném konfliktu využijí pomoc advokáta, apelují advokáti na rodiče ještě před zahájením soudního řízení, aby využili nabídku podpory ze strany poradny, resp. orgánu péče o děti. Pokud jsou již v tomto stadiu oba rodiče zastoupeni advokáty, ti to se spolu spojí, aby rodiče podpořili ve vhodném způsobu chování. Tato iniciativa advokátů vedla k tomu, že mnoho hádajících se rodičů, ještě předtím, než bylo zahájeno soudní řízení, se informovalo o možnosti poradenství, které nabízí orgán péče o dítě, resp. jiná poradní místa. Následkem toho se alespoň v části sporů podařilo vyhnout soudnímu řízení. Pokud v ostatních konfliktních případech byl podán návrh na zahájení řízení k soudu, mohla být poradenská pomoc, kterou rodiče již využili, zapojena do řízení. Spojí-li se rodiče s některou ze zbylých institucí / profesí, např. poradnou nebo orgánem péče o dítě, místo aby pověřili řešením věci advokáta, jsou již zde, kromě toho, že je jim poskytnuta pomoc při řešení konfliktu, informování o funkci a spolupůsobení zapojených profesí a jejich cíli.

4.

Základ: Rovnocennost jednotlivých činností. Profese a instituce zabývající se rodičovským konfliktem, tedy poradny, orgán péče o děti, advokáti, opatrovnícký soud a soudní znalci, se mohou díky pravidlům uvedeným v úmluvě, která byla přijata v Cochemu, téměř ideálním způsobem doplňovat. Z tohoto důvodu musí být kvalita činností poskytovaných všemi profesemi považována za rovnocennou. Toto hodnocení je základem propojení jednotlivých pravomocí a současně není v rozporu s rozdílnými funkcemi a nastavením úkolů zapojených institucí a profesí. To vychází z poznatku, že pokud se na spolupráci nepodílí i jen jediná zmíněná profese, zbývající síť nemůže fungovat a tím je zde popsaná praxe nerealizovatelná. Uvědomění si hranic vlastních pravomocí, a s tím spojené vědomí, že větší šance na úspěch se nabízejí při využití příslušných pravomocí ostatních, potvrzuje tuto tezi: Celek je více než souhrn jeho částí.

Pro lepší znázornění je možné uvést srovnání s automobilem: Opatrovnickému soudu náleží funkce motoru. Chybí-li jen jediné kolo v této konstrukci, není více schopná pohybu, i kdyby zbývající součástky byly v té nejlepší kvalitě.

5.

Bezpodmínečně nutný prvek **způsobu práce: Včasná intervence.** Je základním preventivním nástrojem pracovní sítě a je prokázáno, že má na konflikt vysloveně zmírňující vliv.

II.

Úkony vykonávané profesemi zapojenými do řešení záležitostí týkajících se dítěte se dají nejlépe znázornit na tzv. standardním průběhu:

1.

Advokáti: V praxi bylo prokázáno, že ve vysoce konfliktních řízeních týkajících se dětí byli oba rodiče nejspíše v průběhu opatrovnického řízení zastoupeni advokátem. Přitom se nezdálo, že advokáty sepsaná písemná podání na zahájení řízení jsou schopná vyvolat nedorozumění a tím posílit riziko konfliktu. Příčina tkví často v tom, že informace, které rodiče dají advokátům, jsou těmito formulovány „právnicky“, tzn. nahlíženy a předneseny takovým způsobem, který se zdá být nejvhodnější pro kýžené soudní rozhodnutí.

Když druhý z rodičů obdrží takovou písemnost, aby se k ní vyjádřil, zpravidla vůbec není schopen rozpoznat v popsaném skutkovém stavu být jen náznak vlastního jednání. Pak požádá jím pověřeného advokáta, aby se s takovým podáním vypořádal. Za tímto účelem sdělí svému advokátovi nezbytné informace, které nejenom vyvracejí jemu k tíži tvrzené negativní vlastnosti, ale navíc mají dokázat, že je to právě ten druhý rodič, který se ukázal v každém ohledu jako naprosto nezpůsobilý. Tím se výměna názorů přechyluje do stádia, kdy se bude zabývat nikoliv dětmi, nýbrž sama sebou a svými protagonisty, rodiči. Bude práno tzv. „špinavé prádlo“. Rozchodu často předcházející urážky se dočkají strukturovaného pokračování. V této aréně, kde se odehrává rodinná tragédie, není místo pro dětskou perspektivu.

Aby bylo tomuto téměř obligátnímu fenoménu zamezeno, zavázali se advokáti v Cochemské úmluvě mimo jiné k tomu, že v řízeních ve věcech práva na určení místa pobytu (dříve ve věcech řízení o péči), resp. řízeních o úpravu styku nebudou využívány konfliktní strategie. S výjimkou návrhu na zahájení řízení omezeného na nezbytný popis skutkového stavu nedojde k žádné další výměně písemností, aby ústní jednání – ve věcech týkajících se dětí nařizované přednostně – dostalo potřebný prostor pro urovnání konfliktu. Všichni advokáti se shodují v tom, že tímto vznikla nová úroveň důvěry, která značnou měrou přispívá ke zmírnění rodičovského konfliktu. V této souvislosti stojí za zmínku, že v tradičním přístupu a vystupování v opatrovnickém řízení byla profese advokátů často vnímána orgány péče o dítě a soudci jako konflikt vyostřující. Tento dojem plynul zejména z toho, že tradiční zacházení zúčastněných profesí s rodičovským konfliktem zmocněnce rodičů přímo nutí k tomu, aby „prali špinavé prádlo“, aby neohrozili pozice svých mandantů.

Naproti tomu se ukázal pravý opak: Advokáti se v porovnání s dalšími zúčastněnými profesemi projeví jako nejotevřenější profese v systému interdisciplinární spolupráce a způsobu řešení rodičovských konfliktů. Ovšem za bezpodmínečného splnění jednoho předpokladu: Dále popsaná realizace musí spolehlivě fungovat bez jakýchkoliv výhrad.

2.

Opatrovnický soud: Úloha opatrovnického soudu spočívá v nařízení termínu v řízeních ve věcech konfliktů týkajících se dětí bez ohledu na konkrétní předmět sporu v průběhu dvou týdnů od podání návrhu. Tohoto řízení se zúčastní rodiče, advokáti a příslušní pracovníci orgánu péče o dítě.

Vzhledem k podstatnému vytižení opatrovnického soudu je toto přednostní nařizování termínu ve věcech týkajících se dětí na úkor jiných řízení. Priorita, která je tím vyhrazena sporům ve věcech dětí, je odůvodněna dynamickou životní situací dětí a jejich zásadními dopady. Pokud se upevní aktuální status quo dítěte v rodičovském konfliktu, mizí šance na jakoukoliv jinou úpravu. I v případě, že by tato byla původně nejvíce v souladu se zájmem dítěte. To platí zejména pro nejmladší děti, u kterých přerušeni kontaktu s jedním rodičem na šest měsíců nezřídka vede k trvalé ztrátě tohoto rodiče. Bezodkladná intervence opatrovnického soudu, jejíž podstata může spočívat i ve včasném rozhovoru se všemi zúčastněnými, představuje svým způsobem již nějakou regulaci a vyrovná se rozhodnutí.

Procesní postup soudu rovněž odpovídá výše popsané dohodě advokátů, která by jinak vyšla naprázdno. Na soudním jednání, které je nařízeno v nejbližším možném termínu, začíná tedy rozhovor se všemi zúčastněnými „od nuly“. Druhému rodiči neplyne z toho, že ani on, ani jeho advokát nepředložil žádné vyjádření, žádné nevýhody. Naopak oba rodiče dostanou na prvním jednání nejprve širokou možnost prezentovat svoje stanoviska. Často k tomu dochází u vysoce konfliktních střetů, pro které to přináší dvě podstatné výhody. Za prvé se ve většině případů odkryjí skutečné příčiny konfliktu, za druhé je možné pozorovat, že tato „bublina“ způsobuje před, z pohledu rodičů, kompetentním publikem, počátek procesu uklidnění konfliktu. Ten může být následně úspěšně uzavřen buď již během ústního jednání, nebo později s pomocí dalších zúčastněných profesí.

3.

Orgán péče o dítě: Orgán péče o dítě se v Cochemské úmluvě zavázal mimo jiné v tom smyslu, že ještě před rychle nařízeným soudním jednáním naváže intenzivní kontakt se všemi účastníky v dotčené rodině a že se bude účastnit všech ústních jednání. Naproti tomu je orgán péče o dítě osvobozen od povinnosti vyhotovovat písemné zprávy. Tato úprava je všemi zúčastněnými vnímána jako výhoda; především je nutné zdůraznit, že stanovisko pracovníka orgánu péče o dítě přednesené při ústním jednání je v důsledku rychlého nařízení jednání vysoce aktuální a zpravidla tak představuje velmi kvalifikovaný základ pro rozhovor. Navíc se pracovníkům orgánu péče o dítě často podaří vypracovat s rodiči pod tlakem blížícího se soudního jednání smírné řešení.

4.

Poradna: Pokud se při soudním jednání nepodaří dosáhnout s hádajícími se rodiči smírné řešení, jsou využity další možnosti řešení, které nabízejí poradny.

K tomu nezbytná spoluúčast rodičů je od nich vyžadována jako nepostradatelná součást jejich odpovědnosti a tím jejich rodičovské péče. Ukáže-li se v průběhu jednání, že rodiče (ještě) nejsou schopni spolu komunikovat na úrovni, která by umožňovala nějakou úpravu, je řízení přerušeno. Ještě z ústního jednání doprovází pracovník nebo pracovnice orgánu péče o dítě rodiče do poradny, která neprodleně – nejpозději v průběhu dvou týdnů – s rodiči dohodne první termín.

Zatímco rodiče jasně cítí, že snaha o řešení jejich sporu pokračuje, poradna může zcela autonomně rozhodnout, jak bude při další práci s rodičovským sporem postupovat – i co do délky trvání. V průběhu poskytování pomoci poradnou neprobíhá mezi poradnou a soudem žádná korespondence; je-li zapotřebí získat nebo sdělit nějaké informace, probíhá komunikace na úrovni opatrovnícký soud/advokáti.

Při prvním soudním jednání byl již stanoven termín dalšího jednání, na kterém bude soud vycházet z výsledků poradenství za uplynulých šest měsíců. Na tomto jednání je pak zaprotokolováno rodiči nalezené řešení. Nepodařilo-li se do dalšího jednání vypracovat s rodiči dohodu, advokáti na to včas upozorní soud a požádají, aby soud určil nový termín po uplynutí doby, kterou navrhnou.

5.

Soudní znalci: V případech, kdy se zdá, že bude lepší nechat vypracovat psychologický posudek na rodinu, než využít možnost poradenské pomoci, je soudem stanoven vhodný znalec. Znalci mají soudu současně přednést návrhy řešení a jsou zavázáni k tomu, aby s rodiči vypracovali řešení.

Přitom jsou znalci v kontaktu s advokáty a soudem a jsou při své práci, zaměřené na řešení, podporováni ostatními zapojenými profesemi. Soud stanoví další termín jednání zpravidla bezprostředně po odevzdání znaleckého posudku, který by znalci měli vypracovat do dvou měsíců. Dojde-li v průběhu činnosti znalce k dohodě rodičů, není nutné vypracovávat písemný posudek.

III.

Navíc mohou být zapojeny další profese, jako např. opatrovníci a nebo mediátoři.

IV.

Interdisciplinární praxe všech profesí/institucí zabývajících se rodičovským konfliktem v soudním obvodu Cochem je často označována jako „Cochemský model“ a tím může docházet k nedorozuměním. Ta spočívají především v tom, že s pojmem „model“ se často pojí představa statické konstrukce, zatímco zde popsaná Cochemská praxe představuje pravý opak.

Cochemská praxe podléhá neustálému otevřenému vývoji, nejen proto, že doprovází společenský proces, konkrétně rozpad rodiny ve všech jeho aspektech, a v jeho dynamice ho nejen sleduje, ale navíc k němu přistupuje i preventivně a umírňuje jej. Působení těchto změn je zaručeno především formou a obsahem interdisciplinární spolupráce, stejně tak její průhledností, jak bude popsáno následně.

Činnost a správa: Reprezentanti a spolupracovníci všech dříve popsaných profesí a institucí (advokáti, opatrovnícký soud, orgán péče o dítě, poradna a soudní znalci) se setkávají jednou měsíčně, aby srovnali efektivitu nejen spolupráce, ale i individuálního způsobu práce s dříve popsanou dohodou o cílech. Tato měsíční setkání se konají střídavě u některé ze zúčastněných profesí, resp. institucí, tzn. na opatrovníckém soudu, na orgánu péče o dítě,

v poradně, stejně jako v advokátní kanceláři. Vedení konkrétního setkání je převzato vždy hostitelskou profesí. Setkání začínají v 18 hodin především proto, aby byla umožněna účast také advokátům. Na každém setkání je stanoven i termín a místo pro setkání v následujícím měsíci. O každém setkání je vyhotoven protokol, aby i osoby, které se nemohly zúčastnit jednoho nebo více setkání, byly informovány o aktuálním stavu. Logistika, tzn. především komunikace mezi setkáními, jako pozvánky, zasílání protokolů, předávání informací, péče o domovskou stránku, atd., je přenechána orgánu péče o dítě.

Setkání sestávají zpravidla ze tří částí:

1. Projednání aktuálních informací a otázek,
2. Zhodnocení spolupráce a pravomocí,
3. Interní a externí zvyšování kvalifikace podle pravidel středně-, resp. dlouhodobě vypracovaného katalogu témat k problematickým okruhům jako
 - dítě v rozvodovém řízení
 - nepřetržitá rodičovská odpovědnost a právo péče
 - mezinárodní/vícekulturní rodinné struktury a konflikty
 - opatrovnické právo
 - právo na výživné
 - asistovaný styk
 - děti postižené rozvodem nebo rozchodem v jeslích a ve škole
 - násilí na dětech
 - sexuální zneužívání
 - děti v pěstounských rodinách
 - vazby dítěte
 - odcizující rodiče – odcizené děti
 - opatrovník (advokát dítěte)
 - mediace (zprostředkování) a její možnosti
 - a mnoho dalších

V.

Aby tyto standardy byly zajištěny, zejména celoplošně upraveny, jsou zapotřebí závazné rámcové právní podmínky, které popisují jak nutné vzdělání, tak organizaci vhodně propojené spolupráce. Této povinnosti musí také odpovídat vhodná nabídka vzdělání a zvyšování kvalifikace. Přitom se již při četných takových vzdělávacích a doškolovacích akcích ukázalo, že mají být prováděny interdisciplinárně, tzn. ode všech profesí pro všechny profese.

COCHEMSKÁ PRAXE V ČESKÉ REPUBLICE

**Sborník příspěvků z konference pořádané Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí
14. – 15. 5. 2015 v Brně**

Editoři: Romana Rogalewiczová, Martina Cirbusová

Vydal a vytiskl Tribun EU, s. r. o.
Cejl 892/32, 602 00 Brno

Vydání první

Brno 2015

ISBN 978-80-263-0999-4

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

**PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST**
www.esfcr.cz